

NAALAKKERSUISUT
GOVERNMENT OF GREENLAND

Isumaginninnermut Inatsisinillu Atuutsitsinnermut
Naalakkersuisoqarfik

Angajoqqaat meeqqanik sumiginnaasarnerat akiorniarlugu nuna tamakkerlugu iliuusissanut pilersaarut 2020-2030

Meeqqat ilaqutariillu qitiutillugit – meeqqanut
ilaqutariinnullu suliassaqarfik ataqatigiinnerusoq

2020

NAALAKKERSUISUT
GOVERNMENT OF GREENLAND

Isumaginninnermut Inatsisinillu Atuutsitsinnermut
Naalakkersuisoqarfik

Angajoqqaat meeqqanik sumiginnaasarnerat akiorniarlugu nuna tamakkerlugu iliuusissanut pilersaarut 2020-2030

Meeqqat ilaqutariillu qitiutillugit – meeqqanut
ilaqutariinnullu suliassaqarfik ataqatigiinnerusoq

2020

Nassuiaat

Angajoqqaat meeqqaminnik sumiginnaasarnerat akiorniarlugu nuna tamakkerlugu iliuusissanut pilersaarut 2020-2030

Meeqqat ilaqutariillu ukkataralugit – meeqqanut ilaqutariinnullu suliasaqarfik ataqatigiinnerusoq

Namminersorlutik Oqartussat

Isumaginninnermut Inatsisinillu Atuutsitsinnermut Naalakkersuisoqarfik

Imaneq 4

Postboks 260

DK-3900 Nuuk

Kalaallit Nunaat // Grønland

iiian@nanoq.gl

Oqa. +299 34 50 00

1 Siulequt	6
2 Eqikkaaneq	8
2.1.1 Meeqqanut- ilaqtariinnullu suliaasaqarfik qanittoq pitsaaliorfiusorlu	9
2.1.2 Ilorrisimaarnerulernissaq neqeroorutillu amerlanerusut	9
2.1.3 Oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiinneq Patajaallisarneqassaaq	10
2.1.4 Qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqalersitsineq, ilisimasat nalilersuinerlu	10
2.1.5 Piginnaasanik ineriartortitsineq, ilinniaqqinnerit-/ ilinniagaqaqqinnerillu sulisunillu attassiinnarneq	10
3 Aallaqqaasiut	12
3.1 Iliuusissanut pilersaarutip iluatsilluarnissaanut piumasaaqatit pingaarnerit	14
3.2 Iliuusissanut pilersaarutip ilisimasanik tunngaveqarnera	15
3.3 Iliuusissanut pilersaarutip killingi	16
3.4 Iliuusissanut pilersaarutip tunngavia	16
3.5 Iliuusissanut pilersaarutip tunngavigisai	17
3.5.1 Pilersaarut ataatsimut isiginnittoq	17
3.5.2 Meeqqamut pitsaanagerusussaq qitiutinneqassaaq	18
3.5.3 Meeqqat tamarmik ilorrisimaarnerat ukkatarineqassaaq	18
3.5.4 Neqeroorutit innuttaasunut qanittut ataqatigiissullu	18
3.5.5 Sumiiffinni aaqqiissutit	18
3.5.6 Meeqqanut ilaqtariinnullu suliaasaqarfimmi pisariillisaaneq pitsanngorsaanerlu	18
3.5.7 Meeqqanut ilaqtariinnullu suliaasaqarfimmut ataatsimoorussamik toqqammavik	19
3.5.8 Nutarterineq, nutaaliorneq qarasaasiarsornerlu	19
3.5.9 Piviusorsiorneq, sunniutit sulisaaserlu	19
3.5.10 Nalilersuineq ingerlaavartumillu aaqqiissuteqartarneq	19
3.5.11 Ungasinnerusoq isigalugu ineriartorneq	19
3.6 Iliuusissanut pilersaarummi suliniutit piviusunngortinneqarneri	20
3.6.1 Suliniutit ingerlareersut nutaallu	20
3.6.2 Akisussaaffimmik agguataarineq – kikkut suliaasaq kivissavaat?	20
3.6.3 Suliniutinut tamanut oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni	21
eqimattat	21
3.6.4 Suliniutit pillugit piffissaliineq aamma suliniutinik ingerlaavartumik	21
pingaarnersiuisarneq	21
4 Sumiginnaanerup annertussusia.....	22
4.1 Sumiginnaaneq sunaava?	23
4.2 Sumiginnaanerup ineriartornera	23
4.3 Sumiginnaanerup kingunerisartagai	24
4.3.1 Kinguaassititigut atornerluinerit	25
4.3.2 Imminut toquttarneq	25
4.3.3 Imigassamik atornerluineq	26

4.3.4	Nakuuserneq	26
4.4	Inuiaqatigiinni ajornartorsiutit qaangerniagassat qitiusut	27

5 Meeqqanut – ilaqtariinnullu suliassa qarfik qanittoq pitsaali orfiusorlu 30

5.1.1	Pitsaaliuineq aamma meeqqat ilaqtariillu pisariaqartitaannik naammassinnineq	31
5.1.2	Inuttaasunut sulianillu ilisimasaqarlutik suliaqartunut paasiuminartuutitsineq	31
5.1.3	Aaqqissuussaannermi oqartussaasut assigiinngitsunik suliallit akornanni ataqatigiinneq	31
5.1.4	Inuit nalinginnaasut suliassaat	31
5.1.5	Angajoqqaat piginnaasaasa patajaallisarneqarnerat	32
5.2	SULINIUT – Ilaqtariinnut tamarmiusunut meeqqanut ilaqtariinnullu sullissiviit	32
5.3	SULINIUT – Meeqqanut ilaqtariinnullu sullissivinni neqeroorutitik ineriartortitsineq	33
5.4	SULINIUT – Qimarnguiit ilaqtariinnut sullissivinnut atassusikkat	33
5.5	SULINIUT – Meeqqanut ornittakkat amerlanerusut	34
5.6	SULINIUT – Ilaqtariinnut aarlerinartorsiortunut inissat	34
5.7	SULINIUT – Ataatsimut isiginnilluni angajoqqaat piginnaanngorsarneqarnerannik pikkorissartitsineq	34
5.8	SULINIUT – Angajoqqaanngorlaanut meerartaarnermut atatillugu tunissutit	35
5.9	SULINIUT – Meeqerineq patajaannerusooq	35

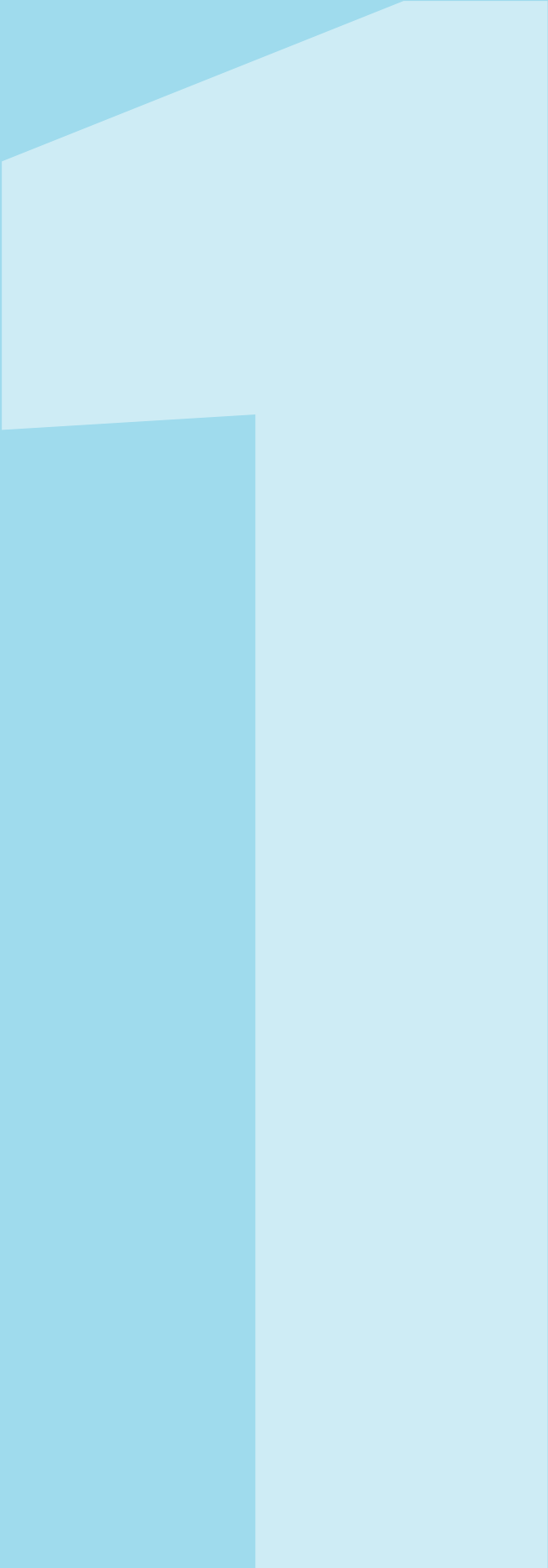
6 Ilorrisimaarnerulernissaq neqeroorutillu amerlanerusut 36

6.1.1	Pitsaannerusumik qulaajaaneq suliarinninnerlu	37
6.1.2	Sunnigiffeqarnermi kulturi pitsanngorsagaq	37
6.1.3	Ilorrisimaarnermi ukkatarineqarnera tamanullu neqeroorutit	37
6.1.4	Toqqissisimaarneq inersimasullu akisussaassuseqartut	37
6.1.5	Kalaallit innuttaasut patajaallisarneqarnerat	37
6.1.6	Isumassarsianut nutaanut inissaqartitsinissaq	38
6.2	SULINIUT – Sunnigiffimmi neqeroorutit patajaallisarneqarnerat	38
6.3	SULINIUT – Ullukkut paaqqinniffinni atuarfinnilu kaammattuisoqarnermik aaqqissuussineq	38
6.4	SULINIUT – Atuarfinni ullaakkorsiortitsisarneq	39
6.5	SULINIUT – Sianissutsikkut peqqissuunissap annertunerusumik ukkatarineqarnera	39
6.6	SULINIUT – Meeqqat tarnikkut nappaataannik katsorsaarnermik patajaallisaaneq	39
6.7	SULINIUT – Meeqqat nipaasa tusaaneqartarnissaannut sinaakkutissat patajaannerusut	40
6.8	SULINIUT – Meeqqanik qulaajaaneq	40

7 Oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiinneq patajaallisarneqassaaq 42

7.1.1	Meeqqanut ilaqtariinnullu suliassa qarfimmut tamarmut oqartussaasoqarfiit assigiinngitsut suleqatigiinnerat tunngaviussaaq	43
7.1.2	Aaqqissuussinerit ajortiasuunngitsut	43
7.1.3	Suleriaatsit pitsaannerusut	44
7.1.4	Akisussaaffiit agguataarneqarnerat ersarissooq	44
7.1.5	Nassarinninnissaq innersuussinerlu	44
7.1.6	Qarasaasiaq atorlugu sullissineq annertunerusooq	44
7.2	SULINIUT – Oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni	

	suleqatigiinnermik pitsanngorsaaneq	44
7.3	SULINIUT – Kinguaassiutitigut atornerlunneqartarneq akiorniarlugu suliniarnermik annertusiineq	45
7.4	SULINIUT – Kinguaassiutitigut atornerluisoqarsimaneranik pasitsaassaqaqarnermi ilisimasaqalermiluunniit qanoq iliornissamut ilitsersuut	46
7.5	SULINIUT – Ilaqutariinni nakuuserfiusuni meeqqamik peroriartortoqarneranik pasitsaassaqaqarnermi ilisimasaqalermiluunniit qanoq iliornissamut ilitsersuut	46
7.6	SULINIUT – Ilaqutariinni aanngajaarniutitik atuiffiusuni meeraq alliarortoq pasitsaanneqarpat ilisimaneqalerpalluunniit iliuusissanut ilitsersuut	47
7.7	SULINIUT – Meeqqap sumiginnagaalluni alliarturneranik pasitsaassisoqartillugu ilisimasaqartoqartilluguluunniit iliuusissanut	47
7.8	SULINIUT – Pinasuartumik ikiuiartortortoqatigiit	47
8	Qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqalersitsineq, ilisimasat nalilersuinerlu	48
8.1.1	Kommunit akornanni ataatsimut ESDH-systemeqalerneq	49
8.1.2	Aaqqiissutissat ilaattut qarasaasiaq atorlugu sakkut	49
8.1.3	Sumiiffinni piginnaasat qaffasissusaannik akuersaarneq	49
8.1.4	Tikikkuminartuuneq aamma qaninneq	49
8.1.5	Oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni ataqatigiissaarneq	50
8.1.6	Suleriaatsinik pitsanngorsaaneq piuinarsaanerlu	50
8.1.7	Ilisimasat paasissutissaatillu	50
8.2	SULINIUT – Qarasaasiat atorlugit suliarinnittarnissamik piunasaqaat	50
8.3	SULINIUT – Qarasaasiat atorlugit aaqqiissuteqarnikkut suleriaatsinik pisariillisaaneq ..	51
8.4	SULINIUT – Meeqqanut ilaqutariinnullu suliasaqaqarfimmi qitiusumik isaavik	51
8.5	SULINIUT – Meeqqanut- ilaqutariinnullu suliasaqaqarfimmi paasissutissat ilisimasallu pillugit patajaallisaaneq	51
8.6	SULINIUT – Meeqqanut paasissutissanik katersivik	52
8.7	SULINIUT – Meeqqanut- ilaqutariinnullu suliasaqaqarfik pillugu nalunaarusiortarneq ...	52
8.8	SULINIUT – Pisortat namminersortullu neqeroorutaat pillugit ilisimasaqarneq	53
9	Piginnaasanik ineriartortitsineq, ilinniaqqinnerit-/ilinniagaqaqqinnerillu sulisunillu attassiinnarneq	54
9.1.1	Suliasat aaqqiiviginissaannut pitsaanerusunik tunngavissaqaarneq	55
9.1.2	Piginnaasanik ineriartortitsineq aamma sulianik ilinniarsimannngitsunut pikkorissaanernik annertunerusumik ukkatarineqartoq	56
9.1.3	Isumaginninnerup iluani ilinniakkat patajaallisarneqarnissaat	56
9.2	SULINIUT – Ilinniakkat aamma ilinniaqqinnerit-/ ilinniagaqaqqinnerillu sulisunillu attassiinnarneq	57
9.3	SULINIUT – Pikkorissaasarnissanut aamma ilinniaqqinnissanut-/ ilinniagaqaqqinnissanullu nittartakkap qitiusup pilersinneqarnera	57
9.4	SULINIUT – Najukkani isumaginninnerup iluani ilinniarfiit aamma ilinniarnermut atatillugu suliffimmiinnerit	57
10	Aningaasaqarneq pilersaarusiernerlu	60
11	Innersuussissutit	62

Siulequt

Innuttaasumi sanngiinnersaanik isumaginnissinnaanngorluni inuiaqatigiittut atugarissaarfiusut nunatta piffissap sivikitsup iluani ineriartorsimanera tulluusimaarutigaaara. Sulisut pimoorusilluartut tuusintilikkaat ullut tamaasa inoqatiminnik ineriartortitsiniarlutik suliartorfigisarta-gaannik peqqinnissaqarfeqarpugut, ilinniartitsiveqarfeqarluta aamma isumaginnittoqarfeqarluta.

Suut ajornannginnersut pinngortitamit nunallu pissusaanik killilerneqartarput. Innuttaasut ataa-siakkaat pisortani oqartussaasut ungasissorujussuartut misigisinnaasarpaat. Inuiaqatigiinnit piniarnermit inuussutilinniit inuiaqatigiinnut ilisimasaqarfiusutut katitigaasunut piffissami sivi-kitsumi ingerlasimavugut.

Sukkasuumik ineriartornerput pitsaasunik pitsaavallaanngitsunillu kinguneqartitsisimavoq. Meeqqat angajoqqaavisa, ningiukkuisa/aanaakkuisa ittukkuisa/aataakkuisa pitsaasumik toqqis-sisimanartumillu peroriartortinnissaannut ajornakusoortitsinermik meeqqat ilarpassuinit ta-manna kinguneqartarsimavoq – sumiginnaanermik misigisaqartarsimapput. Meeqqat sumigin-narneqarsimasut ilinniagaqarnissamik ajornakusoortitsisarput. Meeqqat sumiginnarneqarsima-sut – inersimasunngoreernerminni – namminneq meeqqamik pitsaasumik toqqissisimasumillu peroriartortinnissaat ilungersunartittarpaat. Arlaanik iliuuseqanngikkutta sumiginnaaneq inger-lateqqinneqartarpoq. Sumiginnaanerup akiorneqarnissaa suliassaavoq ajornakusoortoq piimi-naatsorlu, inuiaqatigiittut ataatsimoorluta ukiuni arlalinni kivitseqatigiinnissatsinnik piumas-aqaatitalik. Sukkasuumik sapernaatsumillu aaqqiivigineqarsinnaanngitsoq. Meerartatta isumas-sorneqarnissaasa qulakkeerneqarnissaanut tamatta suleqataassaagut.

Meeqqanut taakkunungalugu ilaquataasunut sullissinermut Naalakkersuisut Angajoqqaat mee-q-qanik sumiginnaasarnerat akiorniarlugu nuna tamakkerlugu iliuusissanut pilersaarusiaat 2020-2030 siunissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu ataatsimoortumik sammiviliissaaq. Kalaallit inuiaqatigiivini atugarissaarfiusunik, Kalaallit Nunaanni nukissat aallaavigalugit ineriartortit-sinissatsinnik pisariaqartitsivugut, tassanilu nunap pissusaata aamma inuiaqatigiiffigisatsinni nukissatigut periarfissagut aallaavigissavagut.

Sumiginnaaneq pillugu ajornartorsiut katsorsaanerinnakkut qaangersinnaanngilarput. Katsor-saaneq pingaaruteqarpoq, kisianni annertunerusumik ujartuineq aamma pitsaaliuineq ukkata-rissavarput, taamaalilluni sumiginnaaneq pissutigalugu isumaginninnikkut suliat ikinnerulersin-neqassammata, aamma meeqqat ilaqutariillu pisariaqartitsigaangata pitsaanagerusumik eqqortu-mik tapersersorniassagatsigit. Inuunermimi pilluarneq atugarliornerlu atugassarititaapput. Kik-kut tamarmik ikiorneqarnissaminnik imaluunniit inuuneq qanoq ingerlanneqassanersoq pillugu siunnersorneqarnissaminnik pisariaqartitsisinnaapput.

Suliassaqarfimmut siusinnerusukkut periusissiaasarsimasunit atitunerungaartumik aamma ta-manut atuuttumik iliuusissamik pilersaarummik suliaqarnikkut, inuunerminni atugassarititaas-unut meeqqat inersimasullu patajaallisarneqarnissaat iliuusissanut pilersaarutip taamaammat siunertaraa.

Atuarluarisi!

Isumaginninnermut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalakkersuisoq

Martha Abelsen

2

Eqikkaaneq

Angajoqqaat meeqqanik sumiginnaasernerat akiorniarlugu nuna tamakkerlugu iliuusissanut Naalackersuisut pilersaarutaat Inatsisartut aalajangiiffigisaannik UKA 2018/171-imit tunngaveqarpoq, aamma meeqqat ilaqutariinni isumassorneqarlutik peqqissunillu toqqissisimanartunik sinaakkuteqarlutik peroriartornissaannik qulakkeerinninnissamik siunertaqarpoq.

Ilaqutariinnut aarlerinartorsiortunut iliuusissanut pilersaarut sammitinneqarpoq, kisianni aamma suliniutinik tamanut atuuttunik arlariinnik, meeqqanut ilaqutariinnullu suliassa qarfimmi tamarmi ilaqutariinnik tamanik kivitsisussanik imaqluni. Meeqqanik sumiginnaasarneq akiorniarlugu nuna tamakkerlugu iliuusissanut pilersaarut Naalackersuisut ilaqutariinnut politikkiannut takkuttussanut, meeqqat ilaqutaasalu sullinneqarnerannut pingaarnertigut anguniakkanik siunnerfilimmut ataneqartillugu isigineqassaaq. Taamatuttaaq inuttaasut peqqinnissaannut pilersaarummut Inuuneritta III-mut ataneqartillugu iliuusissanut pilersaarut isigineqassaaq, tassani, peqqinnissanut siuarsaatitut suliniutit tamanut atuuttut ukkataralugit, meeqqat inuunerannik nalinginnaasumik pitsanngorsaasoqarnissaa siunertaarineqarpoq. Taamatuttaaq nunamut tamarmut periusissiat soorlu Killiliisa aamma Meeqqat 0 – 18 iliuusissanut pilersaarut ikorfartussavaat.

Iliuusissanut pilersaarutip pitsaaliulluni tamakkiisumik isiginnittaaseqarneq pullavigaa, tassani kikkut tamarmik suliameinnik ataqatigiissaarissapput, kikkullu tamarmik pineqartumik kivitseqataassapput, taamaalilluni suliniutit oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiinnikkut ingerlanneqarsinnaaqqullugit.

Meeqqamik ilaqutaanillu tamakkiisumik isiginnittaaseq aallaavigalugu ukkatarinninnerup siusissukkut iliuuseqarneq aamma pitsaaliuineramik pitsaanerusumik suliniuteqarneq qulakkiissavai. Naggataagummi unammillernartitat ilaqutariinni ataasiakkaani pilersarput, tassaniliuna pitsaaliuinerit misileqqaartariaqarigut.

Iliuusissanut pilersaarut suliniutinik 32-nik tulliuuttunik imaqlarpoq:

2.1.1 Meeqqanut- ilaqutariinnullu suliassa qarfik qanittoq pitsaaliorfiusorlu

1. Suliniut – Ilaqutariinnut tamarmiusunut meeqqanut ilaqutariinnullu sullissiviit
2. Suliniut – Meeqqanut- ilaqutariinnullu sullissivinni neqeroorutinik ineriartortitsineq
3. Suliniut – Qimarnguiit ilaqutariinnut sullissivinnut atassusikkat
4. Suliniut – Meeqqanut ornittakkat amerlanerusut
5. Suliniut – Ilaqutariinnut aarlerinartorsiortunut inissat
6. Suliniut – Ataatsimut isiginnilluni angajoqqaat piginnaanngorsarneqarnerannik pikkorissartitsineq
7. Suliniut – Angajoqqaanngorlaanut meerartaarnermut atatillugu tunissutit
8. Suliniut – Meeqerineq patajaannerusoq

2.1.2 Ilorrisimaarnerulernissaq neqeroorutillu amerlanerusut

9. Suliniut – Sunngiffimmi neqeroorutit patajaallisarneqarnissaat

10. Suliniut – Ullukkut paaqqinniffinni atuarfinnilu kaammattuisoqarnermik aaqqissuussineq
11. Suliniut – Atuarfinni ullaakkorsiortitsisarneq
12. Suliniut – Sianissutsikkut peqqissuunissap annertunerusumik ukkatarineqarnera
13. Suliniut – Meeqqat tarnikkut nappaataannik katsorsaannermik patajaallisaaneq
14. Suliniut – Meeqqat nipaasa tusaaneqartarnissaannut sinaakkutissat patajaannerusut
15. Suliniut – Meeqqanik qulaajaaneq

2.1.3 Oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiinneq Patajaallisarneqassaaq

16. Suliniut – Oqartussaasoqarfiit
assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiinnermik pitsanngorsaaneq
17. Suliniut – Kinguaassiutitigut atornerlunneqartarneq akiorniarlugu suliniarnermik annertusaaneq
18. Suliniut – Kinguaassiutitigut atornerluisoqarsimaneranik pasitsaassaqaqarnermi ilisimasaqalernermiluunniit qanoq iliornissamut ilitsersuut
19. Suliniut – Ilaqutariinni nakuusertoqartarnera pillugu pasitsaassaqaqarnermi ilisimasaqalernermiluunniit qanoq iliornissamut ilitsersuut
20. Suliniut – Ilaqutariinni aanngajaarniutinik atuiiffiusuni alliertortoqartoq pasitsaanneqarpat ilisimaneqalerpalluunniit iliussissanut ilitsersuut
21. Suliniut – Ilaqutariinni sumiginnaasoqarneranik pasitsaassaqaqarnermi ilisimasaqalernermiluunniit qanoq iliornissamut ilitsersuut
22. Suliniut – Pinasuartumik ikiuiartortartoqatigiit

2.1.4 Qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqalersitsineq, ilisimasat nalilersuinerlu

23. Suliniut – Qarasaasiat atorlugit suliarinnittarnissamik piumasaqaatit
24. Suliniut – Qarasaasiat atorlugit aaqqiissuteqarnikkut suleriaatsinik pisariillisaaneq
25. Suliniut – Meeqqanut ilaqutariinnullu suliassaqaqarfimmi neqeroorutininut qitiusumik isaavik
26. Suliniut – Meeqqanut- ilaqutariinnullu suliassaqaqarfimmi paasissutissat ilisimasallu patajaallisarneqarnissaat pillugit immikkoortortaq
27. Suliniut – Meeqqat pillugit paasissutissanik katersivik
28. Suliniut – Meeqqanut- ilaqutariinnullu suliassaqaqarfik pillugu nalunaarusiortarneq
29. Suliniut – Pisortat namminersortullu neqeroorutaat pillugit ilisimasaqarneq

2.1.5 Piginnaasanik ineriartortitsineq, ilinniaqqinnerit-/ilinniagaqaqqinnerillu sulisunillu attassiinnarneq

30. Suliniut – Ilinniakkat aamma ilinniaqqinnerit-/ilinniagaqaqqinnerillu ukkatarineqarnerat
31. Suliniut – Pikkorissaasarnissanut aamma ilinniaqqinnissanut-/ilinniagaqaqqinnissanullu nittartakkap qitiusup pilersinneqarnera
32. Suliniut – Najukkami isumaginninnerup iluani ilinniakkat aamma ilinniarnermut atatillugu suliffimmiinnerit ukkatarineqarnerat

Iluamik ingerlasumik oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiinnermik piu-
masaqaat tunngavigalugu suliniutit suliarineqarput, aammalu taamaammat meeqqanut- ilaqtariin-
nullu suliassaqarfimmi suliaqartut tamarmik ingerlaavartumik oqaloqatigineqartassapput ilaatinne-
qarlutillu. Suliniutit piviusunngortinneqarnissaannut suliaqartut misilittagaat annertuut iliuusissanut
pilersaarummi atorpeqassapput.

Aallaqqaasiut

Meerarpassuit peroriartornerminni sumiginnagaaneq misigisarpaat, sumiginnagaanerlu inuunerup sinnerani tarnikkut timikkullu itisuumik sunniuteqarsinnaavoq. Sumiginnaaneq tassaavoq inuup inunnit allanit isumagineqarnani nammineersinnaanngitsup, isumassorneqarnissaminik ikiorneqarnissaminillu pisariaqartitaminik isumagineqannginnera. Meerarpassuit amerlasuut sumiginnagaasut tamatta ullutsinni inuunerput sunneqqavaat aamma siunissarput sunnertussaallugu. Meeqqanik sumiginnaasarneq ukiorpassuarni ajornartorsiutaasimavoq inuiaqatigiinnut unammillernartoq. Naalakkersuisut sumiginnaasarneq annikillisarniarlugu akiorniarlugulu taamaattumik inerititaqarfiusumik siunnerfilimmillu aamma siunissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu pilersaarusiorsimapput.

Meeqqat ilaqutariinni isumassorneqarlutillu toqqissisimanartunik peqqinnartunik avatangiiseqarlutik peroriartornissaasa qularnaarneqarnissaat Angajoqqaat meeqqanik sumiginnaasarnerat akiorniarlugu nuna tamakkerlugu iliuusissanut pilersaarutaata siunertaraa. Meeqqat ilaqutariillu namminneq inuunerannut tunngatillugu Iliuusissanut pilersaarut pisariaqartinneqarpoq, kisianni aamma tamatta siunissatsinni, innuttaasut timikkut anersaakkullu peqqissut tunngavigalugit namminersulivinnissaanut piumasagaataalluni.

Ilaqutariinnut aarlerinartorsiortunut iliuusissanut pilersaarut sammitinneqarpoq, kisianni aamma suliniutinik tamanut atuuttunik arlariinnik meeqqanut ilaqutariinnullu suliasaqarfimmi tamarmi ilaqutariinnik tamanik kivitsisussanik imaqarluni. Meeqqanik sumiginnaasarneq akiorniarlugu nuna tamakkerlugu iliuusissanut pilersaarut Naalakkersuisut ilaqutariinnut politikianut takkuttussamut, meeqqat ilaqutaasalu sullinneqarnerannut pingaarnertigut anguniakkanik sinaakkusiisussamut ataneqartillugu isigineqassaaq. Aammattaaq Iliuusissanut pilersaarut taamatuttaaq inuttaasut peqqinnissaannut pilersaarummut Inuuneritta III-mut ataneqartillugu isigineqassaaq, peqqinnissamut siuarsaatitut suliniutit tamanut atuuttut ukkataralugit tassani meeqqat inuunerannik nalinginnaasumik pitsanngortitsisoqarnissaa siunertaavoq. Taamatuttaaq periusissiat nunamut tamarmut atuuttut soorlu Killiisa aamma Meeqqat 0-18 iliuusissanut pilersaarut manna ikorfartussavaat.

Pitsaaliuineramik suliniutit pitsaanerulersinnissaat iliuusissanut pilersaarutip ukkatarivai, taamaallutik meeqqat sumiginnagaallutik peroriartortut ikiliartorniassammata. Inooqataanikkut kingornuttakkat kipitinnissaannut pitsaaliuineq pingaaruteqarluinnarpoq. Iliuusissanut pilersaarutip taamatuttaaq sumiginnaasoqartillugu sunniuteqarluartumik piffissarlu eqqorlugu ikior-siisarnissaq qularnaassavaa. Tamanna ilaatigut kommunit sunniuteqarluarnerusumik sullissinissaannut sakkussaannik periaatsinillu tapersiinikkut, aamma meeqqanut tapersiisoqarnissaanik pisariaqartitsisunut kommunit neqerooruteqartarnissaannut sakkussaannik tapersiinikkut pissaq. Iliuusissanut pilersaarut taamatuttaaq siumut isigisuussaaq, meeqqanut ilaqutariinnullu suliasaqarfimmi suliniutit atuuffiilu siunissami isumannaarneqarniassammata ineriartortinneqarlutillu, taamaallutik siunissaq ungasinnerusoq isigalugu ukiorpassuarni ataannarniasammata atorsinneqarsinnaallutillu.

3.1 Iliuissannut pilersaarutip iluatsilluarnissaanut piumasaqaatit pingaarnertit

Iliuissannut pilersaarut siunissamut ungasissumut pilersaarutaavoq, meeqqanut ilaqutariinnullu suliaasaqarfiup ukiuni 10-ni ingerlaavartumik, siullermik 2030-p tungaanuugallartoq kivinneqarnissaanik siunertalik. Iluatsinnissaanut piumasaqaatit pingaarnertit iliuissannut pilersaarutip suliniutai toqqaannartumik toqqaannangikkaluartumilluunniit sunniuteqarput. Taamaalillutik suliniutit ataasiakkaat kisimik pilersaarutip iluatsilluarnissaanut piumasaqaatinut pingaarnertit sunniisuussanngillat, kisianni suliniutit ataatsimik sammivillit inernerit sunniissapput. Suliniutit siunertaq malillugu piviusunnngortinneqarsimanersut taamaalillutillu ilimagineqartutut sunniuteqarsimanersut siuariartoqarneranut apeqqutaajumaarput. Taamaattumik suliniutinut ataasiakkaanut suliniutip iluatsilluarnissaanut piumasaqaatinik pingaarnertit aalajangersimasunik aalajangiisoqarpoq.

Inooqataanikkut allannguutit ullormit ullormut pineq ajorput. Taamaattumik iliuissannut pilersaarutip iluatsilluarnissaanut piumasaqaatit pingaarnertit siunissamut ungasissumut piffissalernerqarsimapput, suliniutit piviusunnngortereerqarnerisa kingorna iliuissannut pilersaarutip sunniutigisimasaanik naliliinissaq siunertaralugu. Pilersaarutip iluatsilluarnissaanut piumasaqaatit pingaarnertit misissuinikkut uuttortarneqarsinnaasunik tunngaveqarput, taakkulu ukiut allortarlugit innuttaasunik misissuititsinermut aamma Meeqqat atuarfiini atuartunik misissuisarneq (HBSC) tunngavigalugu misissuinermut atatillugu nassuiaatigineqartarput.

Iliuissannut pilersaarutip iluatsilluarnissaanut piumasaqaatit pingaarnertit atuartuni nukarler-nut misissuinerni ilaatinneqartartut aallaavigalugit tunngavilerneqassapput. 2018-imi innuttaasunik misissuinermi nukarliit misissorneqartut 1995-imi inunnngorsimapput, taamaattumillu 2030-mi nukarliit misissorneqartussat 2005/2010-mi inunnngorsimanissaat naatsorsuutigineqarpoq. Taamaattumik 2010-p kingorna inunnngortunut 2030-mi pilersaarutip iluatsilluarnissaanut piumasaqaatit pingaarnertit, pitsaaliuiner-mik suliniutit sunniutaasa takuneqarsinnaannginnerat erseqqissaavigissallugu pingaaruteqarpoq. 2020-/2030-mi inunnngortussat pillugit pitsaaliuiner-mik suliniutit sunniuterpiaat uuttortarneqassappat, taava aatsaat 2040-mi tamatuma-luunniit kingornatigut Innuttaasunik misissuititsinermut aamma Meeqqat atuarfiini atuartunik misissuisarneq (HBSC)¹ tunngavigalugu misissuinermut atatillugu nalilerneqarsinnaassapput.

Iliuissannut pilersaarutikkut, piffissami 2020-2030-mi isumaginninnermut suliaasaqarfimmi misissukkanik uuttortarneqarsinnaasut ataatsimut nakkutigineqarnissaat pillugu qulaajaanissamik qulakkeerinnittoqarnissaa aamma iliuissannut pilersaarutip suliniutitaasa ingerlaavartumik nalilersuiffigineqarnissaat qulakkeerneqassapput, taamaalillutillu misissuinikkut uuttortarneqarsinnaasuni nutaani aamma ator-neqareersuni pitsanngoriaatit qulakkeerneqarsinnaasallutik. Procentit siulliit 2018-imi kisitsisit² kisinneqartut takutippaat aamma procentit tulliisa 2020-mi angusassat takutippaat.

Paasissutissat pigineqareersut tunngavigalugit 2030-p tungaanut iliuissannut pilersaarummi makku qulakkeerneqassapput:

- Angajoqqaanngorlaat MANU³ aqqutigalugu angajoqqaatut piginnaanngorsarnermik pikkorissarlutik naammassisartut 95 procentinngussaaq.
- Meeqqat inuunerminnik qaffasissumik⁴ pitsaassusiliisartut amerlassusaaq 75 procentimit 95 procentinngussapput.
- Meeqqat peqqissutsiminnik pitsaalluinnartumik imaluunniit pitsaasumik⁵ namminneq naliliisartut amerlassusaaq 82 procentimit 95 procentinngussapput.
- Meeqqat perlilerlutik innanngisaannarlutik imaluunniit atuariatunngisaannarlutik oqartartut amerlassusaaq 71 procentimit 95 procentinngussapput.
- Meeqqat assut ernumassutigisartakkaminnik ataaminnik anaanaminnillu ajornanngitsuaqqamik imaluunniit ajornanngitsumik oqaloqateqartartut amerlassusaaq, ataaminnik oqaloqateqartartut 63 procentinit, anaanaminnillu oqaloqateqartartut 77 procentinit, angajoqqaat marluutillugit 90 procentinngussapput.
- Angajoqqaat meeraallutik angerlarsimaffimmini imigassamik ajornartorsiuteqarlutik peroriartorsimasutut oqaatiginnittut 37 procentinit 10 procentinngussapput.
- Meeqqat meeraallutik angerlarsimaffimmini persuttaanermik misigisaqartarlutik peroriartorsimallutik oqaatiginnittut 28 procentinit annerpaamik 5 procentinngussapput.

3.2 Iliuissanut pilersaarutip ilisimasanik tunngaveqarnera

Iliuissanut pilersaarummi suliniutit meeqqanut ilaqutariinnullu suliasaqarfimmi ukiuni 10-ni kingullerni misissueqqissaarinernik arlalinnik tunngaveqarput. Tamatumani ilaatigut pineqarput danskit isumaginninnermik aqutsisoqarfiata Kalaallit Nunaanni isumaginninnermut suliasaqarfimmut innersuussutai, Namminersorlutik Oqartussat nakkutilliinermit nalunaarusiarisartagai, kommuninit nalunaarutaasartut kiisalu MIO-p kaammattuutai.

Isumaginninnermut Inatsisinillu Atuutsitsinnermut Naalakkersuisoqarfik upernaq 2018-imi kommunini workshoppertitsivoq kiisalu nuna tamakkerlugu peqataaffigineqartumik ataatsimeersu-artitsilluni, taakkunani suliatiqut ilinniarsimasut iliuissanut pilersaarutip imaanut ilapittuutitut ilisimasatik paasissutissallu ingerlateqqittarsimavaat. Tamatuma kingornatigut ilaatigut kommuninit suliatiqut ilisimasallit arlalissuit sammisat killilikkat piviusut aalajangersimasut aamma piviusumik piviusunngortitsinissat pillugit periarfissat pillugit oqaloqatigineqartarsimapput.

Suliniutit kommuninit tallimaasunit ilisimasanik paasissutissanillu annertuumik tunngaveqarput. Suliatiqut ilisimasallit ulluinnarni meeqqanik ilaqutariinnillu sullissisartut taamaalillutik suliniutinut iliuissanut pilersaarummut ilaasinnaasunik aalajangersimasunik siunnersuuteqarsimapput. Kommunit ulluinnarni ilaqutariinnut attaveqartartuupput, taamaattumillu ajornartorsiutinik qaangerniagassanik meeqqat ilaqutariillu aamma allaffeqarfiit unammilligassanik misigisarta-

1 Innuttaasunik misissuineq assingusumik periaatsimik atuisoq naatsorsuutigigaanni.

2 Innuttaasunik misissuineq imaluunniit Meeqqat atuariini atuartunik misissuisarneq (HBSC).

3 Ilaqutariinngortussanut ilaqutariinnullu mikisunik meerartalinnut pilersaarut MANU.

4 Meeqqat atuariini atuartunik misissuisarnerni (HBSC) Kalaallit Nunaanni inuunerup pitsaassusaanik qaffasissumik naliliisarneq Cantrilsiputtuutaani 7-10-mik qaffasissuseqarpoq.

5 Peqqissutsimik nammineq naliliinerup atuartut ataasiakkaat peqqissusertik pillugu namminneq paasinninnerivaat aamma naliliinerivaat, meeqqallu ilorrisimaarneranik ersersitsisuulluni.

gaannik sukumiisumik ilisimasaqarlutik. Kommunini pisortaanerit, isumaginninnermi pisortanit, sulianik suliarinnittartunit kommuninilu isumaginninnermut peqqissutsimullu tunngasunik sulialinnit suleqatinit allanit misilittakkat ilisimasallu pissarsiarineqarsimapput.

Tamatuma saniatigut naalackersuisutiguunngitsunit suliniaqatigiiffinit (matuma kingorna NGO-nik taagorneqartunit), ilinniagaqartitsivimmit, peqqinnissaqarfimmit, politiinit, suliffissarsiuussisarfinnit (Majoriaq) aamma aanngajaarniutinik pinngitsuuisinnaajunnaarnermik katsorsaavinnit (Allorfik) suliamut ilinniagallit ilisimasaat misilittagaallu pissarsiarineqarsimapput.

Suliatigut ilinniarsimasut ilisimasaat paasissutissaataallu tassaammata sulinermi tunngaviusus-sat aamma suliniutinut pilersaarummi suliniutaasut qitiusumik aallaavigissagaat erseqqissaavi-gissallugu pingaaruteqarpoq. Naggaterpiaatigummi kommunini sulisut, ilaqutariit namminneq, NGO-t aamma Namminersorlutik Oqartussat sumiginnaasarnerup annikillisinniarnanik sulia-mik qaqitsisussaapput.

3.3 Iliuusissanut pilersaarutip killingi

Innuttaasut akisussaaffimminnik tigusassaminnik tigusinissaannut aamma suliatigut ilisimasallit akisussaaffimminnik suliaqarnissaannut, atugassarititaasunut iliuusissanut pilersaarut sinaakku-tissat ilanngullugit sinaakkusiivoq.

Iliuusissanut pilersaarut sunniuteqassappat ilaqutariit namminneq inuunerminnut akisussaaf-fimmik tigusinissaat, aamma namminneq akisussaaffimmik tigusinnaanngippata pisariaqartin-neqartumik ikiorneqarnissaat pisariaqarpoq. Ulluinnarni suliatigut suliaqartartut meeqqanik ila-qutariinnillu sullissisartut ulluinnarni suliasamminnik kivitsisinnaanissaat aalajangiisuulluinnar-poq, ilaqutariit taamaalillutik pisortani oqartussanit eqqortumik taperserneqarsinnaaniassam-mata.

Pitsaaliuinikkut katsorsaaniikkullu tapersiissutit patajaallisaaviginerisigut meeqqat angajoqqaal-lu sumiginnaaffiunngitsumik inuuneqarnissaannut pitsaanagerusumik iliuusissanut pilersaarutip tunngavilissavaa.

3.4 Iliuusissanut pilersaarutip tunngavia

Meeqqanut ilaqutariinnillu suliasaqarfimmi qitiusumik pitsannorsaanerit assigiinngitsut uki-uni kingullerni 5-ini piviusunngortinneqarsimasut iliuusissanut pilersaarutip tunngavigai. Suli-niuterpassuarnit suliniarnerpassuarnillu ingerlareersunit misilittakkat atorneqarnissaat pisaria-qarpoq.

Ingammik inatsiserpasuit Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqati-giisutaannik aallaaveqarput (matuma kingorna meeqqat pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiis-summik taaneqartartussa). Tamanna meeqqat pisinnaatitaaffiisa patajaallisaavigneqarneran-nik taamatullu aamma isumaqatigiisutip malinneqalerneranik kinguneqarsimavoq.

Inatsisartut Kulturikkut ingerlatsineq sunngiffimmilu sammisassaqartitsineq pillugit Inatsisartut inatsisaat nr. 5, 6. juni 2016-imeersoq ilaatigut taaneqassaaq.

2017-imi Meeqqat tapersorneqarnissaannut Inatsisartut inatsisaat nr. 20, 26. juni 2017-i-meersoq (matuma kingorna meeqqat tapersorneqarnissaannut inatsimmik taagorneqartoq) 2017-imi akuerineqarpoq. Inatsit ilaatigut kommunit meeqqanut pisussaaffii pillugit sinaakku-siivoq.

Meeqqanut toqqaannartumik atugarissaarnermik tunniussinissaq kommunit akisussaaffigaat. Meeqqat tapersorneqarnissaannut inatsisip Kalaallit Nunaanni tamarmi meeqqanik sullissineq pisariaqartinneqartumik pitsaasumik ilusilersorpaa.

Isumaginninnermut Aqutsisoqarfik 2017-imi pilersinneqarpoq, kommunillu sulinerannik ikiuut-tussatut aamma isumaginninnermut suliassaqarfimmi qitiusumik atuuffiitut amerlasuunut ingerlatsineramik suliaqartussaalluni. Kiffartuussinerit piginnaasallu qanoq kommuninik pitsaa-nerpaamik sunnuteqarlutik tapersortarneraat pillugu ingerlaavartumik nalilertarnissaat pi-sariaqartinneqarpoq. Taamaattumik 2019-imi aqutsisoqarfiup suliassai amerlineqarput, taamaa-lilluni peqqinnissaqarfimmut aamma isumaginninnermut suliassaqarfinni pitsaaliuineramik suli-niutit aqutsisoqarfiup ataanut katersorneqarsimallutik, taaguutaalu Pitsaaliuinnermut Isumagin-ninnermullu Aqutsisoqarfimmut allanngortinneqarluni.

Aammattaarli suli unammilligassarpassuaqartoq takuneqarsinnaavoq. Nakkutilliinernit nalunaa-rusiat takutissimavaat kommunit inatsit malillugu suliassaminnik kivitsisinnaanermut amerla-soorpassuartigut pisariaqartinneqartunik nukissaqanngitsut aamma piginnaasaqanngitsut. Taa-maattumik ilaatigut meeqqat tapersorneqarnissaminnik ikiorneqarnissaminnillu pisinnaatitaaf-figisaminnik pinngitsoornissaat aarlerinarpoq.

Inatsisip eqqortinneqannginera Naalakkersuisut akuerisinnaanngilaat, peqatigitilluguli kommu-nit annertunerusumik tapersorneqarnissaat pisariaqartinneqartoq nassuerutigaa, taamaalil-lutik kommunit siunissami inatsisip siunertarisaanik siunertaanillu naammassinnissinnaanias-sammata. Taamaattumik iliuusissanut pilersaarummi suliniutini tamanna immikkut ittumik ukkatarineqarneqarumaarpoq.

3.5 Iliuusissanut pilersaarutip tunngavigisai

Iliuusissanut pilersaarut tunngaviusumik najoqqutassanik assigiinngitsunik tunngaveqarpoq, suliniutinut tamanut atuuttunik:

3.5.1 Pilersaarut ataatsimut isiginnittoq

Sumiginnaaneq pineqartillugu meeqqat kisimik isiginiarneqarsinnaanngillat, angajoqqaaminullu atasutut isigineqartariaqarlutik. Taamaattumik iliuusissanut pilersaarut meeqqanik ilaqutariin-nillu qitiutitsisutut ataatsimut isiginnittumik pilersaarutaavoq. Sumiginnaanermut pissutaasar-tut assigiinngitsorpassuupput, suliniutillu ataatsip kisimiilluni sumiginnaasarneq annikillisissin-naanngilaa. Taamaattumik, tamarmik immikkut sumiginnaasarnermik annikillisitsiumaartut ne-riiutigalugu, ataasiakkaanik assigiinngitsunik suliniuteqarnerit pilersinneqarsinnaanngillat. Ili-uusissanut pilersaarut ataatsimut isiginnittumik aamma ataqatigiissaarneqartumik suliniuteqar-nissamik tunngaveqarpoq, tamannalu kommuninit, NGO-nit, Inatsisartunit Naalakkersuisunillu akisussaaffigineqassaaq.

3.5.2 Meeqqamut pitsaannerusussaq qitiutinneqassaaq

Meeqqat pitsaannerusunik atugaqalernissaannut aamma ajornartorsiutaasinnaasut takuneqarlutillu tusaaneqarnissaannut iliuusissanut pilersaarummi suliniutissat ikiuutaaqataassapput. Meeqqat ilaqutariinnut ilaapput, kisianni meeqqat nipaata pisariaqartitaasalu ilaqutariit pillugit suliaqarnermut annertunerusumik ilaalernissaat pisariaqartinneqarpoq. Taamaalilluni meeqqat pisariaqartitaasa siullerpaatut naammassineqartarnissaannik malunnartumik pisariaqartitsisoqarpoq, tamatumalu kingorna katsorsaanerit sullissinerillu naleqqussarneqartassapput. Taamaattumik meeqqamut pitsaannerusussaq suliniutini tamani aamma ilaqutariinnut sammititani katsorsaanerni qitiutinneqassaaq.

3.5.3 Meeqqat tamarmik ilorrisimaarnerat ukkatarineqassaaq

Meeqqat tamarmik atuagarliorsinnaapput, aamma meeqqat ilorrisimaarnerat pillugu nalinginnaasumik ujartuinissaq pillugu ukkassinissaq periarfissaqartitsivoq. Meeqqat tamarmik ilorrisimaarnissaannik tarnikkullu peqqissusaannik annertunerusumik ukkataqarnissaq pisariaqartinneqarpoq. Meeqqat ilorrisimaarnerannik annertunerusumik ukkataqarnikkut kommunini ingerlatsivinni isumaginninnikkut suliaassanngortinneqannginnerani annertunerusumik ujartuisoqarsinnaallunilu siusissukkut iliuuseqartoqartalissaaq.

3.5.4 Neqeroorutit innuttaasunut qanittut ataqatigiissullu

Meeqqat ilaqutaasullu atugarissaarnissamut periaatsimik ataqatigiissaakkamik naapinneqassapput. Tamatumunnga suliniutit akornanni ataqatigiissaarisqaarnissaannik pisariaqartitsisoqarpoq aamma taakku meeqqat ilaqutariillu pissutsinut atugaannut tapersersuinissaannik pisariaqartitsisoqarluni. Meeqqat ilaqutariillu qitiutinneqarnissaat anguniagaavoq, matumani suliniutit sunniutaannik pitsaasunik misigisaqarnissaat ilanngullugu. Sumiginnaasarneq ajornartorsiutaanngimmat immikkoortoq, ilaqutariit tamarmik pitsaaliuinnermut aamma katsorsaalluni periutsinut ilanngutinneqarnissaat pisariaqartinneqarpoq.

3.5.5 Sumiiffinni aaqqiissutit

Nunami tamarmi sumiiffinni pissutsit aallaavigissallugit pingaaruteqarpoq. Kommunini aamma kommunit akornanni nunap pissusaatigut aamma nukissatigut assigiinngissuteqartoqarpoq, taamaattoqarneralu suut piviusumik piviusunngortinneqarsinnaanerannut killiliisarpoq. Suliniutit tamarmik kommunini piviusut aallaavigalugit sumiiffinni aaqqiissutaasinnaasut immikkut ukkatarissavaat.

3.5.6 Meeqqanut ilaqutariinnullu suliaasaqarfimmi pisariillisaaneq pitsanngorsaanerlu

Meeqqanut ilaqutariinnullu suliaasaqarfimmi assigiinngitsunik suliallit akornanni suleriaatsit pisariillisarinnissaat aamma pitsanngorsaaviginissaat immikkut ittumik iliuusissanut pilersaarummi ukkatarineqarput. Sulisunut ataasiakkaanut qitiusumik sumiiffinnilu allaffissornikkut aqutsinerup sunniuteqarnerulernissaannik piuminarnerulernissaanillu kinguneqassaaq. Tunngaviusumik aaqqissuulluakkamik piuminarsaaneq suliniutit ineriartortinnissaannut pitsanngorsaaviginissaannullu pisariaqartinneqarpoq.

3.5.7 Meeqqanut ilaqutariinnullu suliaasaqarfimmuq ataatsimoorussamik toqqammavik

Iliuissannut pilersaarut ataatsimut siunissarlu ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu meeqqanut ilaqutariinnullu suliaasaqarfimmik pitsaasumik ingerlalluurtup pilersinnissaanut ineriartortitsinermut ukkataqartumik pilersaarutaavoq. Iliuissannut pilersaarut meeqqanut ilaqutariinnullu suliaasaqarfiup erseqqissumik pingaarnerusutigullu sammiveqarnissaanik qulakkeerinnissaaq, taamaalillutik kommunit suleriaatsinik akulikitsumik allanngorartunik aamma politikkitkut suliniutinik nutaanik eqqugaasassanngillat.

3.5.8 Nutarterineq, nutaaliorneq qarasaasiarsornerlu

Meeqqanut ilaqutariinnullu suliaasaqarfiup siunissamut qulakkeerineqarnissaanut ilapittuutaanissaat iliuissannut pilersaarummi suliniutit siunertaraat. Tamatumani qangaaniilli sinaakku-taasimasut suleriaatsillu suliaasaqarfiup maannamut sulinermini tunngavigisimasaasa nutarterneqarnissaat nutaaliortoqarnissaalu piumasaqaataavoq. Tamanna innuttaasut iluaqutissaannik qarasaasiakkut aaqqiisoqartalernissaanik pingaarnersiuiinissaq nassataraa. Taamaalilluni suliniutit suleriaatsillu ulluinnarni atorsinnaasut anguniakkap ilagai. Nukissat taamaalillutik meeqqat ilaqutariillu inuunerannik pitsaanerulersitsisunut atorneqassapput.

3.5.9 Pivusorsiorneq, sunniutit sulisaaserlu

Suliniutinik pivusorsiorumik ulluinnarni timitalerneqarsinnaasunik iliuissannut pilersaarut taamaallaat imaqassaaq. Suliniutit pivusorsioruunerat taamaalilluni appassisumik anguniagaqarnermik ersersitsisuunani, akerlianik anguniakkat pivusullu imminnut ingiaqatigiillutik mallittariaqarnerannut akuersaarnesuvoq. Naalakkersuisut angusaqarluarusupput ilaqutariillu suliniutit pivusorsiorut naammassineqartut sunniutaannik pivusunik misigisaqarnissaat kissaatigalugu.

3.5.10 Nalilersuineq ingerlaavartumillu aaqqiissuteqartarneq

Suliniutit aamma suliaassat allat iliuissannut pilersaarummi ingerlaavartumik nalilersorneqartarnissaat ukkatarineqarpoq. Suliniutit kissaatigineqartutut sunniuteqanngippata taava suliniutit tamarmik piffissap pivusunnngortitsiviusup kingorna aaqqiivigineqartarnissaat anguniagaavoq. Ukiut tamaasa suliniutinut ataasiakkaanut iluatsilluarnissamut piumasaqaatit pingaarnert aalajangerneqartassapput, taakku suliniutit pivusunnngortinneranut naliliinermut atorneqartassapput. Pilersaarutit iluatsilluarnissaanut piumasaqaatit pingaarnert "SMART"⁶ (Immikkut ittut, Uttortarneqarsinnaasut, Pilerinartut, Pivusorsiorut, Aalajangersimasumik piffissalikkat) pillugu tunngaviit malillugit aalajangerneqartassapput.

3.5.11 Ungasinnerusoq isigalugu ineriartorneq

Sumiginnaasarnermik annikillisisiniarneq sivisuumik suliaasaavoq, inuiaqatigiinni tunngaviusumik allanngortitsinissanik piumasaqaateqarfiusoq. Suliniutit arlallit piffissamut qanittumut anguniagaqarput qularnangitsumillu imaaliannaq sunniuteqassapput, kisiannili aamma suliniutit allat aatsaat kinguaariit arlallit ingerlaneranni sunniuteqartussaassallutik. Iliuissannut pilersaarutit sunniutai tamarmiusut nalilerneqassappata, suliniutit sukumiisumik pivusunnngortinnissannut piffissaqarnissaat pisariaqartinneqarpoq. Suliniutit tamarmik naammassine-

---

6 SMART: Immikkut ittut, Uttortarneqarsinnaasut, Pilerinartut, Pivusorsiorut, Aalajangersimasumik piffissalikkat

qarnissannut suliniutit allat naammassineqarsimanissaat, aamma iliuusissanut pilersaarummi anguniagassat ilaannik immikkoortumi tamarmi suleqatigiittoqarnissaa aalajangiisuusaaq.

3.6 Iliuusissanut pilersaarummi suliniutit piviusunngortinneqarneri

Iliuusissanut pilersaarut katillugit 32-nik suliniutitaqarpoq. Iliuusissanut pilersaarummi suliniutit arlallit maanna meeqqanut ilaqutariinnullu suliassaqarfimmi aningaasaqarnikkut nukissatigullu sinaakkutaareersut iluanni piviusunngortinneqarsinnaapput. Suliniutit allat kommunit suleqatigalugit aaqqiissutissanut ilutsinik piviusunik suliaqartoqarnissaa sioqqullugu sulii erseqqisaanissamik misissueqqinnissamillu pisariaqartitsissapput. Suliassat amerlasuut kommunit sumiiffinni aaqqiivigineqartussaannerat, aamma kommunit sumiiffinnilu najugaqarfiit assigiingitsuunerat tamatumunnga pissutaapput. Immikkuullarissumik periaatsit atorlugit sumiiffinni aaqqiissutissat ilusilersornissaat piviusunngortinnissaallu kommunit ataasiakkaarlugit peqatigalugit ataqatigiissaarneqassapput.

3.6.1 Suliniutit ingerlareersut nutaallu

Suut piviusunngortinneqarsinnaanersut apeqqutaatillugit, suliniutit amerlanersaat suliniutinik neqeroorutinillu qitiusumit sumiiffinnilu ingerlanneqareersunik toqqammaveqassapput. Suliniutit assigiingitsut arlallit ineriartortitsilluni suliniutitut, nutaamik allanngortitsinissamut atorinnaasumik pissuseqarput. Taamaattumik suliniutit arlallit suliniutinik neqeroorutinillu ingerlareersunik nutaamik allanngortitsinissamik piumasaqaateqarsinnaapput, suliniutit taamaalillutik sunniuteqarnerulersillugit aamma assersuutigalugu innuttaasunut ataqatigiinnerulerneranik kinguneqartilerlugit.

Suliniut allat neqeroorutaapput nutaat, qitiusumik sumiiffinniluunniit kiffartuussivinnik nutaanik pilersitsisoqarnissaannik pisariaqartitsinissaasut. Suliniutinut taakkununnga atorfinnik nutaanik pilersitsisoqarnissaanut pisariaqartitsisoqarsinnaavoq, taamaalillunilu qitiusumik sumiiffinnilu aningaasaqarnikkut sinaakkutit allaanerusumik atorneqarnissaannut pisariaqartitsisoqarsinnaalluni.

3.6.2 Akisussaaffimmik agguataarineq – kikkut suliassaq kivissavaat?

Maanna Namminersorlutik Oqartussat kommunillu akisussaaffimmik agguataarinerat aallaavigalugu, pisuni amerlasuuni kommunit sumiiffinni suliniutit pillugit suliassanik akisussaasussapput. Kommunit sumiiffinni pissutsinik sukumiisumik ilisimasaqarluartuupput. Suliniutit amerlanersaat taamaattumik Namminersorlutik Oqartussat kommunillu akornanni sulii oqaloqatiginninnernik aamma ataqatigiissaarinermik pisariaqartitsissapput. Tamanna piviusumik ima isumaqarpoq, suliniutit piviusunngortinneqarnerat assersuutigalugu Namminersorlutik Oqartussat kommunillu akornanni periusissiatut qaffasitsigisumik aallarnisarneqarsinnaapput, taavalu kommunit sumiiffinni piviusunngortinneqarsinnaallutik.

Suliniutit ilaat Namminersorlutik Oqartussanit Pitsaaliuinnermut Isumaginninnermullu Aqutsisoqarfik, Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfik, Peqqissutsimut Pitsaaliuinnermullu Aqutsisoqarfik aamma naalakkersuisoqarfiit attuumassuteqartut aallaavigalugit kivinneqassapput qitiusumillu aqunneqassallutik.

Suliniutit allat sumiiffinni periarfissat tunngavigalugit kommuninit kivinneqassapput. Suliniutit amerlanersaasa suliniutit aningaasanullu sinaakkutit ingerlareersut atuutereersullu tunngavigalugit ingerlanneqassapput, taamaattumillu kommunini kivinneqassapput, tak. kommunit suliasaat ingerlareersut.

3.6.3 Suliniutinut tamanut oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni eqimattat

Suliniutit ataasiakkaat suliarineqarneri suliap aaqqissuussaanaera pillugu ingerlaavartumik isumertoqartassaaq, tamatumunngalu atatillugu aqutsisoqatigiinnik, eqimattanik suleqatigiinnik imaluunniit suliniutinut eqimattanik pilersitsisoqartassaaq, suliniutit ataasiakkaat siunertaat apeqqutaatillugit. Eqimattat tamarmik suliatigut ilisimasanut, aningaasaqarnermut aamma allafissornikkut aqutsinermut, sumiiffinnilu ilisimasaqarnermut attuumassuteqassapput. Taamaattumik kommunit eqimattani qitiusumik inissisimassapput. Suliniutit ataasiakkaat apeqqutaatillugit NGO-t ilanngutitinneqassapput.

Suliniutit assigiinngitsunik suliallit akornanni pitsaasumik suleqatigiittoqarnerannik tunngaveqassapput, taamaattumillu meeqqanut ilaqutariinnullu suliasaqarfimmi suliaqartartut tarmik ingerlaavartumik oqaloqatigiittassapput ilanngutitinneqartarlutillu. Suliaqartartuni arlalinik patajaatsunik misilittagaqartoqarpoq, taakkulu suliniutit piviusunngortinneqarnerini iliuusissanut pilersaarutip atussavai.

Suliniutit assigiinnik siunertallit assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiit eqimattat ataanni katersorneqartassapput.

3.6.4 Suliniutit pillugit piffissaliineq aamma suliniutinik ingerlaavartumik pingaarnersiuisarneq

Naalakkersuisut meeqqanut ilaqutariinnullu suliasaqarfik sinnerlugu assut anguniagaqarusuput. Peqatigitillugu ukiut ikittuinnaat ingerlanerini iliuusissanut pilersaarummi suliniutit tarmik naammassineqarnissaat imaluunniit aallarnisarneqarnissaat piviusorsiunngitsuusoq nalilerneqarpoq. Kommunini sumiiffinni periarfissanut naleqqiullugit tamanna piviusorsiortuunavi-angilaq.

Tamanna pissutigalugu iliuusissanut pilersaarummi suliniutit ukiumut ataasiarlugit pingaarnersiorneqartassapput. Ukiut tamaasa ukiup tullissaani suliniutit sorliit aallartisarneqassanersut pillugu pilersaarusiortoqartassaaq. Pilersaarut ilaatigut suliniutit meeqqanut ilaqutariinnullu naatsorsuutigineqartumik sunniutissaat pillugit nalilersuineramik ilaqartassapput. Peqatigitillugu aningaasaqarnikkut piginnaasaqarnikkullu nukissat, qitiusumit sumiiffinnilu pigineqartut isumaliutigineqartassapput.

Aammattaq pitsaassutsip qulakkeerneqarnissaa anguniagaavoq, suliniutit amerlassusaat pinagit. Suliniutit siunertaq malillugu naammassineqarnissaannut qitiusumik sumiiffinnilu suliaqartartut annertuumik suliaqarnissaat piviusunngortitsinissamut piumasaqaataavoq. Kapitali 9-mi aningaasaqarneq pilersaarusiorterlu, suliniutit piviusunngortinneqarnissaannut periarfissat itisilerneqassapput.

Sumiginnaanerup annertussusia

4

Sumiginnaasarneq pillugu ilisimasat eqqarsaatigalugit ataatsimut paasinnittarneq pillugu piler-sitsinissaq eqqarsaatigalugu immikkoortumi tulliuttumi sumiginnaasarneq ullumikkut pissu-saa allaaserineqarpoq. Tamatuma saniatigut meeqqanik sumiginnaasarneq inuiaqatigiinni ajor-nartorsiutinut unammillernartunut allanut assigiinngitsunut qisuariarnertut isigissallugu pisari-aqarpoq.

4.1 Sumiginnaaneq sunaava?

Meeqqanik sumiginnaaneq 6-inut pingaarnernut immikkoortunut immikkoortinneqarsinnaavoq. Meeraq assigiinngitsunik ataatsikkut sumiginnagaasinnaavoq. Meeraq iliuseqarluni kinguaas-siutitigut atornerlugaalluni sumiginnarneqartoq taamaalilluni aamma iliuseqarani kinguaassiu-titigut atornerlugaasinnaavoq (Christensen et al. 2008):

- Iliuseqarluni timikkut sumiginnaaneq – Meeraq annersarneqartarpoq, timigut persuttarneqarluni allatulluunniit persuttaqaalluni.
- Ilatsiinnarluni timikkut sumiginnaaneq – meeqqap ilorrisimaarnerata qularnaarne-qarnissaanut pingaarutilinnik angajoqqaat iliuseqanngikkaangata. Tamatumani pineqarsinnaapput angajoqqaat meeqqaminnik qimatsiinnartartut. Tamatumani aamma pineqarsinnaapput angajoqqaat meeqqaminnik unnussuarmut aneertitsisin-naasartut, naammattumik nerisassaqartitsinngitsut, imaluunniit meeqqaminnik paaqqinnittarfimmut aallerneq ajortut.
- Iliuseqarluni tarnikkut sumiginnaaneq – iliuitsit timimut samminatik misigissutsi-nut sammisut. Tassaasinnaapput pillaanerit, mattunneqarnerit, nipangersimaneq il.il.
- Ilatsiinnarluni tarnikkut sumiginnaaneq – angajoqqaat meeraq isumaginngikkaangas-suk meeqqallu ajoqutaasinnaasunik misigisaqarsinnaanissat nakkutiginnikkaangas-suk (persutaanerit, Kinguaassiutitigut atornerlunneqarnerit, atornerluinerit il.il.).
- Iliuseqarluni kinguaassiutitigut sumiginnaaneq – tassaasinnaavoq meeqqamik kinguaassiutitigut atoqateqarneq attualaarinninnerluunniit. Tamatumani aamma pineqarsinnaavoq meeqqap akilerlugu tiingaffigineqarsinnaaneranik aalajangerneq.
- Ilatsiinnarluni kinguaassiutitigut sumiginnaaneq – tassaasinnaavoq nammineq kingu-aassiutinik meeqqamut takutitsineq imaluunniit meeqqap kinguaassiutiminik takuti-sinissaanik piunasaqarneq, imaluunniit meeraq atoqatigiinnermut malussariffiisigut tiinganiarpalaartumik attualarineq.

4.2 Sumiginnaanerup ineriartornera

Pisuni amerlanerpaani meeqqat ilatsiinnarluni sumiginnagaanermik misigisaqartarput. Taman-na ilaatigut angajoqqaat namminneq inuunermik aqunnissaa eqqarsaatigalugu ima amerlatigi-sunik ajornartorsiuteqarpata pisinnaavoq allaat meeqqaminnut akisussaaftik isumagisinnaajun-naartarlugu. Assersuutigalugu tassaasinnaapput angajoqqaat imigassamik ikiaroornartumilluun-niit ajornartorsiutillit, imaluunniit angerlarsimaffik persuttaaviusartoq timikkulluunniit naalliut-sitsiviusartoq (Christensen et al. 2008).

Innuttaasut peqqissusaannik misissuisarnerit ataatsimut takutippaat minnerunngitsumik kingu-aariit 1970-ikkunni 1980-ikkunnilu inunngorsimasut meeraanerminni pisunik artornartunik ataasiannngikkunik arlaleriarlutik misigisaqartarsimasut. Innuttaasunik misissuinerup nutaaju-

nerpaap takutippaa pissutsit pitsanngoriartorerinut takussutissaqartoq. Meeqqat inuusuttullu angerlarsimaffinni aarlerinartorsiorfiusuni peroriartortartut siusinnerusumut sanilliullugu ullumikkut ikinnerupput (Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq, 2018).

2014-imi innuttaasut peqqissusiannik misissuinermit takuneqarsinnaasimavoq inuit 1990-imi kingusinnerusukkulluunniit inunngortut annikinnerusumik persuttaanermik atornerlunneqarnermillu misigisaqarsimasut meeraanerminnilu akuttunerusumik imigassamik ajornartorsiuteqarnermik artorsaateqartarsimasut (Innuttaasut peqqussusiannik misissuineq, 2018).

Innuttaasut peqqissusiannik misissuisarnerit takutissimavaat 1965-imit 1990-imut inunngortut eqqarsaatigalugit meeraanerminni angerlarsimaffiminni imigassamut atatillugu ajornartorsiutinik misigisaqarsimasut amerlaqatigiingajattut. 1995-illi kingorna inuit ikinnerusut imigassamik ajornartorsiut akuttunngitsumik naammattoortarlugu oqaatigisimavaat. Ineriartorerlu ilorraap tungaanut ingerlagaluartoq misissuinermit ukioqatigiit inuusunnerpaartaasa pingajorarterutaannit (37 %) amerlanerusut suli angerlarsimaffinni imigassamik ajornartorsiuteqarfiusumi peroriartorsimasut misissuinerup takutippaa (Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq, 2018).

Angerlarsimaffinni persuttaasarneq eqqarsaatigalugu assiliaq aamma taamaappoq. 1995-ip kingorna inunngortut taamaalillutik kinguaariinnit utoqqaanerusunit persuttaasarnermik annikinnerusumik misigisaqartarsimapput. Innuttaasulli peqqissusiannik misissuinerup aamma takutippaa misissuinermit ukioqatigiiaat inuusunnersaasa suli 28 %-ii angerlarsimaffinni 'ilaannikkut' 'akulikitsumilluunniit' persuttaavusartuni peroriartorsimasut (Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq, 2018).

15-init 29-nut ukiullit 24 %-iisa oqaatigaat 18-inik ukioqalinnginnerminni atoqatigiinnermut atatillugu "pinngitsaalineqarsimallutik" imaluunniit "pinngitsaaliniarneqarsimagaluarlutik". 18-inik ukioqalinnginnermit Kinguaassiititigut atornerlunneqarsimasut amerlassusii inuit 1995-imi kingusinnerusukkulluunniit inunngortut akornanni ikinnerupput, minnerunngitsumik 1970-imit 1989-imut inunngortunut sanilliullugu. Inuit 1995-imi kingusinnerusukkulluunniit inunngortut eqqarsaatigalugit taakku 20 %-ii meeraanerminni (18-inik ukioqalinnginnerminni) atornerlunneqarsimapput, tamannali inuit 1970-imit 1979-imut inunngortut akornanni 40 %-imit annertunerulluni (Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq 2018).

Naak uuttuutini arlalinni siuariartoqarsimagaluartoq nalinginnaasumillu meeqqat inuusuttullu atugaat pitsaanerulersimagaluartut, suli meerarpassuit inuusuttorpasullu annertuumik sumiginnarneqartarput. Naalakkersuisut siuariartorneq tikilluaqqaat, erseqqissarusulluguli nunat-sinni kinguaariinnik inuusunnerusunik sumiginnaasarneq suli annertuallaarujussuartoq.

4.3 Sumiginnaanerup kingunerisartagai

Sumiginnaasarneq inunnut ataasiakkaanut inuiaqatigiinnullu annertuumik kinguneqartarpoq. Sumiginnaasarneq akuttunngitsumik angajoqqaamit meeqqamut peroriartorfimmit kingornusaasarpoq. Angajoqqaat namminneq sumiginnagaasimasut ilarparujussui meeqqamik sumigin-

narneqarnerinut namminneq iliuseqarnikkut sumiginnaasarput ilisimannittuusalutilluunniit (ilatsiinnarlutik). Anaanaasut ajornartorsiutit qamuuna nassataat kingunerlutsitsisimanermiluunniit misigisarsimasaat meeqqaminnut attaveqarnermik pilersitsisinnaanerannut sunniisarput (Frandsen, 2008).

4.3.1 Kinguaassiutitigut atornerluinerit

Angajoqqaat Kinguaassiutitigut atornerlunneqarsimasut meeraasa namminneq kinguaassiutitigut atornerlunneqarsinnaaneratt meeqqanut allanut sanilliullugu annertunerusarpoq (Christensen et al. 2008).

Inuit meerarnerminni Kinguaassiutitigut atornerlunneqarsimasut inuttut atugarisatigut tarnikkullu kingunerluutinik misigisaqartarput kingunipiloqartsitsisarlutillu. Taakkunannga naammattoorneqarnerusartut tassaapput sakkortuumik nalaataqarsimanerup kinguneranik tarnikkut uippakajaarneq (PTSD), annilaanganeq, isummakkut nanertisimaneq, imminut naleqartinngineq, piviusuunngitsunik takorluuisarnerit, timip kinguaassiuutinullu tunngasut ajornartorsiutigerat, imminut ikilersornerit, imminoornissamik eqqarsaateqarnerit, nerisarnermik ajornartorsiuteqarnerit atornerluinerlu (Elklit, 2011).

Kinguaassiutitigut atornerlunneqarnerup kingorna kingunerluutinik ineriartortoqarsinnaanerannut pingaarnertut atornerlunneqarnerup pissusaa, atornerluisumik ilisarismanninneq atornerlunneqarnerullu sivissusaa aalajangiisuusarput (Briere & Elliot, 2003).

Pisuni amerlanerpaami atornerlunneqartup atornerluisoq, akuttunngitsumik tassaasartoq ilaقتاقت nunaqqataasorluunniit, kinaanersoq naluneq ajorpaa. Atornerluisumut inuttut attaveqarsimanerup atornerlunneqarnermik nalunaarutiginninnissaq ajornarnerulersittarpaa, taamaattumillu amerlasuutigut isertuunneqartarluni (Killiliisa, 2018).

4.3.2 Imminut toquttarneq

Siusinnerusukkut misissuinerit meeraanermi ilungersunartumik atugaqarsimanerit inuunermilu kingusinnerusukkut imminnut toqunnissamik eqqarsaateqartarnerit imminnut atassuteqartut takutissimavaa. Tamanna aamma 2018-imi innuttaasut peqqissusiannik misissuinerit takuneqarsinnaavoq. Meeqqat angerlarsimaffigisaanni imigassamik ajornartorsiuteqarnerit persuttaasarnerillu, minnerunngitsumillu meeraanermi inuusuttuunermiluunniit Kinguaassiutitigut atornerlugaasimanerit, amerlasuut imminut toqunnissamik eqqarsaateqartarnerannut atassuteqarsimapput (Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq, 2018).

1970-ikkunnili imminut toquttartut amerlasimapput, imminullu toquttarneq innuttaasut amerlassusaannut sanilliullugu nunarsuatsinni qaffasinnerpaajulluni. Imminut toquttartut Nuummi ikinnerpaapput Tunumi Avannaanilu amerlanerpaajullutik (Bjerregaard og Larsen, 2015). Arnat inuusuttut 15-it 24-llu akornanni ukiullit 13 %-imi ukiup kingulliup ingerlanerani imminut toqoriarsimapput (Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq, 2018).

Imminut toqunnissamik eqqarsaateqarnerit imigassamik ajornartorsiuteqarnerit takkutikulane-

rat atornerlunneqarsimanerlu ilutigalugit annertusiartortarput. Misissuinermi peqataasut 515-it, meeraanermi angerlarsimaffimmini imigassamik ajornartorsiuteqarnermik misigisaqarsimangitsut imaluunniit atornerlunneqarsimangitsut, akornanni 10 %-it inuunermi arlaatigut imminut toqunnissaminnik eqqarsaateqartarsimapput. Sanilliullugu inuit 172-it, artornartunik taakkuninnga marlunnik misigisaqarsimasut, 46 %-ii inuunermi arlaatigut imminut toqunnissaminnik eqqarsaateqartarsimapput (Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq, 2018).

Ukioqatigiikkuutaani tamani ukiup kingulliup ingerlanerani imminut toqunnissamik eqqarsaateqarsimasut arnat angutinit amerlanerupput. Minnerunngitsumik arnat inuusuttut imminut toqunnissartik akuttunngitsumik eqqarsaatigisarsimavaat. Taakku 22 %-ii ukiup kingulliup ingerlanerani immينوornissaminnik eqqarsaateqarsimapput (Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq, 2018).

4.3.3 Imigassamik atornerluineq

Meeraanermi Kinguaassiutitigut atornerlunneqarsimaneq kingusinnerusukkullu imigassamik atornerluilerneq imminnut ataqtigiipput. Taamaattumik inersimasut meeraanermi Kinguaassiutitigut atornerlunneqarsimasut inuunermi kingusinnerusukkut imigassamik atornerlusunnorsinnaanerata annertunerusarpoq (Christensen et al. 2008).

Innuttaasut peqqissusiannik 2018-imi misissuinermi aperineqartut 58 %-ii ajoqutaanngitsumik imigassamik atuisuupput. Akerlianik 32 %-it annertuumik atuisuupput, 5,9 %-it ajoqutaasumik atuisuupput 4,7 %-illu imigassamik pinngitsuuisinnaajunnaarsimasuullutik. Annertuumik atuisut, ajoqutaasumik atuisut pinngitsuuisinnaajunnaarsimasullu ataatsimut inuttut imigassamik ajornartorsiuteqalersinnaasut taagorneqartarput (Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq, 2018).

Kinguaassiutitigut atornerlunneqarnerit amerlanersaat imigassartornermut atatillugu pisarput.

4.3.4 Nakuuserneq

Angutit aamma arnat inersimasut affai sinnerlugit inuunermi nakuusernermik imaluunniit siorasaarneqarnermik misigisaqartarsimapput. Angutininngaanniit arnat amerlanerusut nakuuserfigineqartarsimapput, ingammik arnat inuusunnerit peqqarniitsumik nakuuserfigineqartarsimallutik. Kitaanut naleqqiullugu peqqarniitsumik nakuuserneq akulikinnerusumik Tunumi Avannaanilu pisarpoq.

Arnanut nakuusernerit tamatigungajak qanigisaqatigiinni angerlarsimaffinnilu pisartut Innuttaasut peqqissusaannik misissuinermit kisitsisit Kalaallit Nunaannilu Politiit kisitsisaataasa takuttippaat. Meeqqat angerlarsimaffinni taakkunani nakuusernerit isiginnittuusarnerat annertuumik ilimanaateqarpoq (Larsen og Bjerregaard, 2019).

1995-imi imaluunniit kingusinnerusukkut inuusimasut 70-ikkunni 80-ikkunnilu inuusimasunut, tassani nakuuserfigineqarneq qaffasinnerpaajummat (68%-iulluni) sanilliullugit inersimasut meeraaffimmini nakuuserfiusumi peroriartorsimasut 28%-imut apparsimasut 2018-imi innut-

taasut peqqissusaannik misissuinerit takutippat. Taamaalilluni pitsanngoriaateqartoqarsimavoq, kisianni nakuusertarneq suli qaffasippoq (Innuttaasut peqqissusaannik misissuineq 2018).

4.4 Inuiaqatigiinni ajornartorsiutit qaangerniagassat qitiusut

Sumiginnaasarneq akiorniarlugu annikillisarniarlugulu suliniarnermut toqqaannartumik toqqaannangitsumilluunniit aporfiusunik inuiaqatigiinni assigiinngitsunik qaangerniagassatsinnik ajornartorsiuteqarpugut. Sumiginnaaneq inuiaqatigiinnut inuttut atugarisatigut aaqqissuussaanikkullu assigiinngitsunik ajornartorsiuteqartunut ilisarnaatitut isigissallugu pisariaqarpoq. Peqatigitillugu annertuumik sumiginnaasarnep nunap ineriartornera kinguarsaraa aamma erseqqissassallugu pingaaruteqarpoq. Taamaalilluni sumiginnaanerup meeqqat inuusuttullu ineriartornerat namminerlu inuunerminnik aqutsisinnaalernissaat kinguarsartarpaa.

Inuusuttut kinguaassiutitigut atonerlunneqarsimasut akornanni ikittuinnaat meeqqat atuarfiannit qaffasinnerusumik ilinniagaqartarput. Ilinniagaqarsimassutsip appassisusaata suliffeqarnermi inuusuttut periarfissaat killilertarpaat, soorlu aamma ilinniartitaanerup inuiaqatigiit aningaasaqarniarnerannut sunniutissaralui qatangiinnartittarlugit. Ukioqatigiit 44 pct.-iisa missaat 35-nik ukioqalerunik suli meeqqat atuarfiinit qaffasinnerusumik ilinniagaqarsimasanngillat. Siu-mut naatsorsuinerup ilanngullugu takutippaa 2040-mi sulisinnaasut tamarmiusut ilarparujussui suli meeqqat atuarfiannit qaffasinnerusumik ilinniaqarsimassanngitsut (Aningaasaqarneq pillugu Siunnersuisoqatigiit, 2018).

Peqatigitillugu meeqqanut ilaqutariinnullu suliassaqarfimmi suliatigut suliaqartartut assigiinngitsunik suliaqartartut akornanni suliatigut ilinniarsimasut annertuumik amigaataapput. Sulisussaaleqineq kommunit aqutsinikkut allaffe-qarfiinut, kiisalu paaqqinniffinnut atuarfinnullu atuuppoq. Isumaginninnermut suliatigut ilinniarsimasut immikkullu ilinniagallit isumaginninnermut sulianik oqimaatsunik sumiginnaanissamik pitsaaliuinnermut, siusissumillu suliniuteqarnermut sularinninnermullu tunniussaqaarsinnaasut pingaarnertut amigaataapput.

Suliffissaaleqinermik ajornartorsiutit suliassaqartitsinerullu killeqarnera piginnaasanik suliffeqarnermi ujartorneqartunik amigaateqarnermut attuumassutilerujussuavoq. Ullumikkut sulinikkut aningaasatigut pissarsiaasartut annikippallaarnerat (pisortanit pilersorneqarnermut sanillullugu) aamma sulisussaaleqinermut piseqataasinnaapput.

Kalaallit Nunaata nunatut pissusaata taamatullu aamma attaveqatigiinnermi aaqqissuussaanerata innuttaasut ilarpassuisa nuttarsinnaanerat killilerpaa. Illoqarfiit anginerusut nunaqarfiillu akornanni attaveqatigiinnikkut periarfissat akitigut atugarissaarnikkullu assigiinngissutinut annertusiartuinnartunut qaffassaaqataapput. Attaveqatigiinneq aamma meeqqat ilaqutariillu aamma pisortani sulisut nuuttarnissaannut aporfivoq, tamannalu aamma nunaqarfinni minnerusuni pitsannginnerusumik kiffartuussisarnermut pissutaasarpoq.

Nuna tamakkerlugu ataatsimut isigalugu inissaaleqisoqarpoq. Isumaginninnermut suliassaqarfimmi sulisunut inissiat amigaataanerat illoqarfinni tamangajanni unammilligassaavoq, aamma meeqqanut ilaqutariinnullu suliassaqarfimmi sulisut eqqortunik piginnaasallit sulisussarsiari-

nissannut periarfissat annikillisittarpai. Ingammik illoqarfiit alliartorput, nunaqarfiillu minnerit annikinnerusumik ilorrisimaarfiupput aamma ikinnerusunik innuttaqalersarlutik (Naatsorsueqissaartarfik 2018). Inissaaleqineq inissiat inoqarpallaalernerannik malitseqarsinnaavoq. Taamaalillutik nunaqarfinni inuit amerlanerujussuit (27 %) inissiani inoqarpallaartuni najugaqarput, Nuummili taamatut najugaqartut 4,2 %-iinnaapput (Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq, 2018).

Inersimasut suliffeqarnerup avataaniittut amerlanerat, meeqqat inuusuttullu ilaasa suliffeqar-nissaq nalinginnaasumillu sulisarluni inuuneqarnissaq eqqarsaatigalugit maligassiuisussamin-nik amigaateqartarnerannut peqataasarpoq. Danmarkimi atugarissaarnermik ilisimatusarfiup VIVE-p 2018-imut pisortanit ikiorsiissutinik nalilersuilluni misissueqqissaarnera malillugu taamaalilluni 2018-imi inuit pisortanit ikiorserneqartartut 5.788-iupput, 2.912-it suliffeerunnermi ikiorsiissutisiaqarput, 1.053-it erninermut il.il. atatillugu ullormusiaqarlutik 2.728-illu siusinaar-tumik pensionisiaqarlutik⁸. Meeqqat suliffilinnik angajoqqaallit inuusuttutut ilinniartitaanermik naammassinnikkajunnerusarput⁹.

Meeqqat inuusuttullu sumiginnarneqannginnissaannut iliuusissanut pilersaarut taamaalilluni ajornartorsiutinik arlalinnik qaangerniagassaqarpoq. Annertuumik sumiginnaaneq inuiaqati-giinnut tamanut sunniuteqartarpoq, tamannalu meeqqat angajoqqaamisulli inuuniarnikkut ajor-nartorsiuteqarlutik peroriartorsinnaanerannik annertusisitsisinnaalluni. Tamanna pitsaaliuinis-samik katsorsaanissamillu annertuumik pisariaqartitsivoq. Peqatigitillugu suliassap kivinnis-saanut nukissanik amigaateqartoqarnera aamma Kalaallit Nunaata nunatut pissusaanut atatillu-gu atugassarititaasut pissutigalugit pitsaliunissamut katsorsaanissamullu sinaakkutissat unam-millerneqarput, taakku ulluinnarni kifartuussinernik atugarissaarnermillu naammassisaqarnis-samut tamanut ajornartorsiortitsisuummata.

---

8 Inuit tamarmik ukiup ingerlanerani minnerpaamik 500 kr.-inik pisortanit ikiorsiissutisisimasut imaluunniit 1.000 kr.-inik suliffeerunnermi ikiorsiissutisisimasut ilanngunneqartarput. Inuit ukiup ingerlanerani arlaleriarlutik assigimmik ikiorsiissutisisimasut inuttut ataasiinnartut naatsorsorneqartarput.

9 Danmarkimi misissuinermit: Peroriartornerup annersaa ataataasoq anaanaasorluunniit suliffeqanngippat, tamatumma inuusuttutut ilinniartitaanermik naammassinninnissaat 30 pct.-imik annikillisittarpaa (AE 2017).

A large, light blue, stylized number '5' is positioned on the left side of the page. It has a thick, rounded font style. The top horizontal bar of the '5' is slightly shorter than the vertical stem. The bottom curve of the '5' is smooth and rounded.

Meeqqanut-
ilaqutariinnullu
suliassaqarfik
qanittoq
pitsaaliorfiusorlu

Atugarissaarnej ingerlaavartumik ineriartortinneqassaaq, taamaalilluni atugarissaarnissamut neqeroorutit meeqqat ilaqutariillu ilimagisaannut pisariaqartitaannullu naammassinnissinnaa-sussaapput. Atugarissaarnissamut neqeroorutit ineriartortinneqartuartaassaapput neqerooruti-gineqartunillu misilittakkat tunuliaqutaralugit iluarsaanneqartassallutik. Atugarissaarnissamut neqeroorutit ilaat ingerlalluarput, massa sullissinerit neqeroorutillu allat eqqarsaatigeqqinnis-saat pisariaqartoq.

Meeqqanut ilaqutariinnullu kommunit qanoq ilillutik atugarissaarnermik tunniussaqsarinnaane-rat nunap angissusaata kiisalu najugaqarfeqarfiit siamasissut unammillernartippaat. Pisortanit meeqqanut ilaqutariinnullu ungasissorujussuusinnaavoq, aamma neqeroorutit meeqqanut ilaqu-tariinnullu paasiuminaassinnaapput ungasillutillu.

5.1.1 Pitsaaliuineq aamma meeqqat ilaqutariillu pisariaqartitaannik naammassinnineq

Najukkani pisinnaatillugu meeqqanut taakkulu ilaqutannut pisortanit neqeroorutigineqartut taakku avatangiisaanni qanittumi neqeroorutigineqarnerusassapput aamma ujartuinerussapput pitsaaliuinerullutillu. Meeqqanut- ilaqutariinnullu suliassaqarfik innuttaasunut qanittumiittoq kommunit meeqqat ilaqutariillu akornanni attaveqaqatigiinnerannut pitsanngorsaataassaaq, taamaalilluni meeqqat ilaqutariillu pisariaqartitaannut kommunit pitsaanagerusumik sullissisin-naaniassammata. Qanittumiinneq assigiinngitsorpassuartigut uuttorneqsarinnaavoq, aamma qanittumiinnerup patajaallisarneqarnissaanut qarasaasiakkut periarfissat ilanngunneqarnissaat pisariaqarpoq.

5.1.2 Innuttaasunut sulianillu ilisimasaqarlutik suliaqartunut paasiuminartuutitsineq

Pisortani oqartussat ajornanngitsumik attavigineqsarinnaassapput. Kommune neqeroorutinit malittarisassanillu qipiteriaasoq paatsiveerunnartorlu meeqqat ilaqutariillu misigikkajuttarpaat. Kommunit, peqqinnissaqarfiup imaluunniit ilinniartitsiveqarfiup neqeroorutaat paasiuminaat-sut pissutigalugit meeqqat ilaqutariillu aarlerinartorsiortut aqqissuussinermit ikiorneqarnissaq taamaatiinnartarpaat.

5.1.3 Aqqissuussaannermi oqartussaasut assigiinngitsunik suliallit akornanni ataqatigiinneq

Kommunini oqartussaasunit neqeroorutigineqartut annertunerusumik ataqatigiissaapput ataqa-tigiissaagaallutillu. Pitsaanagerusumik ataqatigiissitsinerup pitsaaliuineq annertunerusoq aamma meeqqat ilaqutariillu eqqortumik ikiorneqarnissaannut ilapittuutaanissaq ikorfartussavaa.

5.1.4 Inuit nalinginnaasut suliassaat

Meeqqanut ilaqutariinnullu suliniuteqarnermi inuit nalinginnaasut annerusumik peqataassap-put. Oqartussaasunit neqeroorutigineqartut tamarmik innuttaasut nalinginnaasut toraagaq ataaseq toraagaralugu sulinissaannik piumasaqaatitaqarput. Tamanna piviusumik imaappoq pi-sortanit neqeroorutaanngitsut, soorlu suliniuteqarnerni inuiaqatigiinnilu isummertariaatsimik allannguinnissami eqeersimaarnerusumik NGO-t sularisartagaat annertunerusumik ingerlanne-qassapput.

5.1.5 Angajoqqaat piginnaasaasa patajaallisarneqarnerat

Angajoqqaat taakkulu isumalluutaasa ukkatarineqarnissaat pingaaruteqarpoq. Angajoqqaanngortussat maannakkullu angajoqqaajoreersut piginnaasaasa patajaallisarneqarnerisigut, meeqqanut atugassarititaasut pitsanngortinneqassapput. Meeqqat ikinnerusut sumiginnarneqarlutik peroriartornissaat angajoqqaat piginnaasaasa patajaallisarneqarnerisa ilapittuutaaffigissavaat. Inuiaqatigiinnitsinni meeqqat atugarisaannik pisinnaatitaaffiinillu tunngaveqartumik nutaanik ileqquliornissarput nalinginnaatitatsinnullu killiliussatta nikisinneqarnissaa pisariaqarpoq.

5.2 SULINIUT - Ilaqutariinnut tamarmiusunut meeqqanut ilaqutariinnullu sullissiviit

Ilaqutariinnut sullissiviit kommuninit akisussaaffigivaat. Massakkuugallartoq ilaqutariinnut sullissiviit aqqissuunneqarnerat assigiinngisitaartorujussuuvoq, aammattaaq ilaqutariinnut sullissivinnit ataasiakkaanit suut neqeroorutigineqartarnersut annertuumik assigiinngisitaarput. Assigiinngitsoqarneranut ilaqutariinnut sullissiviit sunik neqerooruteqartassanersut aamma ilaqutariinnut sullissiviit inuiaqatigiinni suna suliassarineraat pillugu najoqqutassanik killissarititaa-sunillu ersarissunik peqartoqannginneranik annertuumik pissuteqarpoq.

Meeqqat ilaqutariillu pisortanik attaveqarnermi paasiuminartumik pineqarnissaq pisariaqartip-paat kiisalu pitsaanagerusumik oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornerminni ata-qatigiissaarisarnissaannik ataatsimoorussamillu paasinnittarnissaannik pisariaqartitsillutik.

Najukkani suliniutinut meeqqanut ilaqutaannullu toraagalinnut katersuuffissatut ilaqutariinnut sullissiviit periarfissaapput taamaattumillu meeqqanut ilaqutaannullu neqeroorutit ataatsimut aqqissuussaasumi "illumi ataatsimi" katersuunneqartariaqarput: meeqqanut- ilaqutariinnullu sullissivik. Najukkani neqeroorutit pioreersut, meeqqanut- ilaqutariinnullu sullissivinnut kater-sorneqarnissaat ataqatigiissarneqarnissaalluunniit siunertarineqarpoq.

Ilaqutariinnut tamarmiusunut, oqartussaasoqarfinit assigiinngitsunik sulialinnit suliniuteqar-figineqarnissamik pisariaqartitsisunut meeqqanut- ilaqutariinnullu sullissiviit saaffiginnissap-put. Angajoqqaanut meeqqanullu neqerooruteqartoqarnissaa tamatuma piviusumik isumagaa. Meeqqanut ilaqutariinnullu sullissiviit meeqqanut ilaqutariinnullu meeqqanut aarlerinartorsior-tunut ilaqutaannullu kisianni aamma pisariaqartitsisoqartillugu meeqqanut ilaqutariinnullu kat-sorsaanermik pisariaqartinneqartumik qulakkeerinnittunik, nalinginnaasumik pitsaaliuiner-nut katsorsaanernullu neqeroorutitik imaqaassapput.

Meeqqanut taakkulu ilaqutaannut ikiorneqarnissamik tapersorsorneqarnissamillu pisinnaane-rup ajornannginnerulernissaa anguniarneqarpoq, tassami amerlasuut ataasiinnaanngitsumik pisariaqartitsisarmata taamaalillutillu pisortani arlalinnik attaveqartarsinnaallutik. Ilaqutariin-nut sullissivinni katsorsarneqarnissamik neqeroorutit arlallit katersorneqarnerisigut neqeroo-rutinut allanut innersuussinissaq ajornannginnerulissaaq, tassami neqeroorutit ilaqutariinnut sullissiviit aqqissuunneqarnerisa ilagimmassuk.

Ilaqutariinnut sullissiviit assigiinngitsunik qanoq issusiligaanissaannut sinaakkusiisoqassaaq, taamaaliornerullu najukkani piginnaasallit katiterneqarnissaannut kajumilersinneqarnissaan-

nullu periarfissat ersersissavaa. Atorfiit piginnaasalinnit inuttalerneqarnissaannik sinaakkusiusat ersersitsinissaat pingaaruteqarpoq.

5.3 SULINIUT – Meeqqanut ilaqtariinnullu sullissivinni neqeroorutini ineriartortitsineq

Meeqqanut ilaqtariinnullu isumaginninnikkut suliniutini pisariaqartitsisunut najukkani qitiusumik ingerlatsivissatut annertuumik ilaqtariinnut sullissiviit periarfissaapput. Pisariaqartitsinerit meeqqanut- ilaqtariinnullu sullissivinni naapinneqartartut naammassineqarnissaannut ingerlaavartumik neqeroorutit periaatsillu ineriartortinneqarnissaat pisariaqartinneqarpoq.

Meeqqanut ilaqtariinnullu sullissivinni neqeroorutit ineriartortinneqartut nunamut tamarmut atuuttussanngorlugit ineriartortinneqartariaqarput, taamaalilluni ilinniarfeqarfiit sulineq ikorfartorsinnaaniassammassuk taamaalillunilu kommunit neqeroorutillu akornanni sulisut nuut- tarneri nutaanik piginnaasanik pilersitsinissamik kinguneqassanngimmata.

Meeqqanut ilaqtariinnullu sullissiviit aallaaviatigut makku neqeroorutigisinnaavaat:

- Suliniutit ilaqtariinnut sammitinneqartut, matumani angajoqqaanik pikkorissaanerit.
- Meeqqanut angajoqqaanullu suliniutit pitsaaliuisut ileqqunngortitsisussallu (nammineq aningaasaqarnermut, peqqissutsimut, nerisaqarnermut akerleriittarnerillu aaqqinneqarnissaannut il.il. tunngassuteqartut).
- Meeqqanik kinguaassiuutitigut atornerluisoqarsimatillugu suliani qulaajaanit katsorsaanerillu (matumani meeqqanik aamma angalasartoqatigiinnit suliniutigineqartunut video atorlugu killisiuinernik periarfissiineq ilanngullugu).
- Meeqqanut angajoqqaanullu peqqissaaneq katsorsaanerlu.
- Ammasumik siunnersuisarfik.
- Peqqissutsimik siuarsaaneq (tarnikkut timikkullu).

5.4 SULINIUT – Qimarnguui ilaqtariinnut sullissivinnut atassusikkat

Ilaqtariinnut meerartalinnut qimarnguinniittartunut ataqatigiissumik ataqatigiissaagaasumillu ingerlatsinissap qulakkeerneqarnissaa pisariaqartinneqarpoq, taamaalilluni meeqqanut- ilaqtariinnullu sullissivinni katsorsarneqarneq isumaginninnikkullu allatigut tapersorsorneqarneq qulakkeerneqassalluni.

Siunissami qimarnguui aqutsisut taakku ataanni ilaqtariinnut sullissivinnut atassuserneqartariaqarput.

Qimarnguui pillugit malittarisassat ilitersuutillu naleqqussarnissaat, kiisalu tulleriaarinerni sallinngortinneqarnissaat pisariaqartinneqarpoq, taamaalilluni meeqqat ilaqtariillu pisariaqartitaat qimarnguinnit naammassineqarsinnaaniassammata. Qimarnguui atorfinitsitsinissaminnut aningaasaliiffigineqarnissaat qulakkeerneqassaaq kajumissuserlu tunngavigalugu sulisut apeq- qutaatinneqartariaarutissallutik. Maannamit annertunerujussuarmik ilaqtariinnut katsorsaa-

nermut neqeroorutitut qimarnguut ilaasassapput. Tamatuma peqatigisaanik meeqqanut ilaqtariinnullu sullissiviit ataanni neqeroorutit katersorneqartut qimarnguunit atorneqarsinnaasassapput qimarnguillu taakkununga innersuussisinnaasassapput.

5.5 SULINIUT - Meeqqanut ornittakkat amerlanerusut

Meeqqanut meeqqallu pillugit ornittakkat tulleriarinermit salliutinneqarnissaat pisariaqartinneqarpoq, taamaalilluni meeqqat toqqissisimanatik misigigaangamik, toqqissisimasumik sinaak-kutaqartinneqarnissamik aammalu ingammik unnukkut unnuakkullu inersimasumik akisussaas-suseqartumik oqaloqateqarnissamik pisariaqartitsigaangamik ornittagaqarsinnaaniassammata. Ornittakkat aalajangersimasumik atorfinitsitsinissaminut aningaasaliiffigineqarnissaat qulak-keerneqassaaq kajumissutsimillu suleqataasut kisiisa apeqqutaatinneqartariaqartariaarutissap-put. Ornittakkat neqeroorutitut ujartuiffiusutut atorneqarsinnaasassapput, tassanilu meeqqap taassumalu ilaqutaata pitsaaliuinermit imaluunniit katsorsaanermit suliniummik tuaviortumik neqeroorfigineqarneranik qulakkeerinnittoqassalluni.

Tamatuma peqatigisaanik neqeroorutitut meeqqanut- ilaqtariinnullu sullissivinni katersorne-qartunut ornittakkat atuisinnaasassapput innersuussisinnaasallutillu.

5.6 SULINIUT - ilaqtariinnut aarlerinartorsiortunut inissat

Ilaqtariinnut meerartalinnut aarlerinartorsiortunut inissanik pilersitsinissap ukkatarineqarnis-saa pisariaqartinneqarpoq. Najukkani amerlavallaanik inuttalinni¹⁰ ilaqtariit meerartallit aar-le-rinartorsiortut ullumikkut amerlanerpaajusarput. Meeqqat toqqissisimanartumik sinaak-kutissa-qarlutik peroriartussappata ilaqtariit najugaat pingaaruteqartorujussuusarpoq. Najukat amer-lavallaanik inuttallit meeqqat nakuusernermit, imigassamik imaluunniit atornerluinermit misi-gisaqarnissannut navialineq annertusitittar-paa angerlarsimaffimmilu ilaqtariinnut sammitita-mik siusissuk-kut suliniutit aallartinneqarnissaannik periarfissat annikillisittarlugit.

5.7 SULINIUT - Ataatsimut isiginnilluni angajoqqaat piginnaangorsarneqarnerannik pikkorissartitsineq

MANU 2017-imi aallartinneqarpoq, tassani piviusut uppernarsarneqarsinnaasullu tunngavigalu-git angajoqqaat piginnaangorsarneqarnerannik pikkorissaaneq ingerlanneqartarpoq. MANU angajoqqaanngooqqaartunut- imaluunniit meerartaareernikuusunut kiisalu meeqqanut 4 tikillu-git ukiulinnut angajoqqaanut, qitornavissiar-taartunut aamma angajoqqaarsianut nuna tamak-kerlugu nalinginnaasumik neqeroorutaavoq.

Ilaqtariit amerlinerannut atasumik akerleriinneq ulluinnaallu nutaat ilaqtariit tamarmik misi-gisarmassuk, angajoqqaanngortussat tamarmik MANU-mi peqataanissartik iluaqtigisinnaavaat. Tamanna pillugu neqeroorutit ilaqtariinnit amerlanerusunit atorneqarnissaa anguniagaavoq, illoqarfippassuarnilu neqeroorut pilersinneqareerpoq.

---

10 Najugaq amerlavallaanik inuttalik uani ima nassuiarneqarpoq, tassa igaffik, uffarfik, torsuusaq assigisaallu ilan-ngunnagit, inimit ataatsimut inuk ataasiugaangat marluugaangataluunniit.

MANU-mi angajoqqaat tamarmik peqataanissaat pingaaruteqarpoq, tassami ilaqutariit tamar-miusut meerartaqarlutik inuuneqalernissaminnut piareersarneqassammata. Suliffeqarneq imaluunniit MANU pillugu ilisimasaqannginneq pissutigalugu amerlasuut peqataaneq ajortut misilittakkat takutippaat. Taamaattumik MANU-p tikikkuminassusaata peqataaffiginissaatalu kajuminnartuunissaata pitsannorsaaffigineqarnissaat pisariaqartinneqarpoq.

5.8 SULINIUT – Angajoqqaanngorlaanut meerartaarnermut atatillugu tunissutit

MANU-mi angajoqqaanngornissamut pikkorissarneqarnermik ilaqutariit amerlanerusut peqataanissaat pisariaqartinneqarpoq. Finlandimit isumassarsiaq atorlugu, inooqatigiinni tunuliaqutarineqartoq aamma aningaasat atorsinnaasat apeqqutaatinnagit, ilaqutariit peqataasut meerartaarnermut atatillugu tunissutisianik taaneqartartumik pinissaminnut periarfissinneqassapput, tunissutillu meeqqap inuunermi aallartinnerani pitsaanerpaanik tunngavissaqarnissaanik tunis-savaa.

Taamaammat ilaqutariinngortussat angajoqqaanngornissamut piginnaanngorsarneqarnermik pikkorissarneqarsimasut meerartaarnermut atatillugu tunissummik akeqanngitsumik pinissaminnut periarfissaqassapput, tunissullu meeqqap qaammataani siullerni atugassanik atisanik atortussanillu imaqarpoq. Meerartaarnermut atatillugu tunissut, ilaqutariinnut najugaqarfinni tamaniittunut – qanoq angitigineri apeqqutaatinnagit – meeqqap inuunermi qaammataani siullerni pisariaqartitarluinnaanik naammassinnissinnaanissaannut periarfissiisaaq. Ilaqutariit ataatsimoorlutik pikkorissarnermik naammassinninnissaat pikkorissartitsinernilu tamani peqataanissaat siunertarineqarpoq.

5.9 SULINIUT – Meeqgerineq patajaannerusoq

Meeqqat peqqissusaannik misissuisarnerit meeqgerisumillu misissorneqartarnerat pillugit Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 4, 14. februar 2005-imeersoq malillugu meeqgerinerup angerlarsimaffinni tamani orniguffigisartup, meeqqanullu paaqqinniffinni tamani pulaarfiusartup atuartunillu tamanik naapitsiffiusartup patajaallisarneqarnissaa pisariaqartinneqarpoq. Meeqgerisup meeqqanik tamanik attaveqartarnerata siusissumik ilorrisimaartoqannginneranik, aamma ilaqutariinni siornatigut isumaginninnermut aaqqissuussaanneri ilisarimaneqanngitsunut, ujartuinissap periarfissinneqarnissaa qulakkeertarpaa. Meeqgerisuni sulisut amerlinerisigut aammalu meeqgerisut, ulluunerani paaqqinniffinnut suliassaqarfiup, isumaginnittoqarfiup kiisalu meeqqanut- ilaqutariinnullu sullissiviit akornanni qaninnerusumik suleqatigiinnikkut meeqgerineq patajaannerusoq pilersinneqassaaq.

Ilorrisimaarnerulernissaq
neqeroorrutillu
amerlanerrusut

Pitsaasumik meeraanissamut meeqqat peroriartornerminni ilorrisimaarnissaat isumassorneqarnissaallu tunngaviulluinnarpoq. Ajoraluartumik meeqqat amerlasuut assigiinngissusilinnik ilorrisimaaratik alliartortarput, taamaattoqarneralu inuunermik sinneranni ilungersunartumik kinguneqartissinnaavaat. Tarnikkut atugarliorneq imaluunniit timikkut ilorrisimaannginneq, atuarfimmi ajornartorsiuteqarneq, sumiginnagaaneq aamma ilutigisanut attaveqarnerlunneq aarlerinartorsiornermut ilaakkajuttarpoq.

6.1.1 Pitsaanusumik qulaajaaneq suliarinninnerlu

Ilorrisimaannginnermut pissutaasinnaasunut pitsaaliuinissat piaarnerpaamik aallartinniartariaqarput, taamaalilluni ajornartorsiutaasinnaanun ineriartoqqinnginniassammata. Sukkasuumik qulaajaaneq suliarinninnerlu salliutinneqassapput, taamaalilluni meeqqat ilaqtariillu pisariaqartumik ikiorneqarnissartik sukkanerpaamik pisinnaaniassammassuk.

6.1.2 Sunngiffeqarnermi kulturi pitsanngorsagaq

Meeqqanut neqeroorutit pitsaasut ullutsinni amerlapput. Meeqqat avatangiisini nutaani naapeqatigiissinnaapput soqutigisanillu nunaanik ineriartortitsinissaannut pulavinnissaannullu periarfissinneqarnissaannut sunngiffeqarnermi neqeroorutit periarfissiisarput.

6.1.3 Ilorrisimaarnissap ukkatarineqarnera tamanullu neqeroorutit

Ilaqtariit isumalluutaat isertitallu apeqqutaatinngit neqeroorutit peqataaffigineqarsinnaasapput. Ilorrisimaarnerup annertusarneqarneqarnissaanut neqeroorutit meeqqanullu avatangiisit meeqqat toqqissisimaffigisinnaasaat inersimasunillu akisussaassusilinnik naapitsiffigisinnaasaat pillugit neqeroorutit ilanngussisut ukkatarineqassapput.

6.1.4 Toqqissisimaarneq inersimasullu akisussaassuseqartut

Angajoqqaat pingaarnertut meeqqaminnut akisussaasuupput. Ilaqtariinnut sullissivinni angajoqqaatut piginnaasat patajaallisarneqarnerisigut, angajoqqaat akisussaasutut angajoqqaanngornissaminnut tunngavissaqalissapput. Angajoqqaat tamanna naammassisinnaanngippassuk, taava meeqqat inersimasut ilassiortut ilagalugit avatangiisinut toqqissisimanartunut saaffigininnissamut pisariaqartitsisarput. Taamaammat meeqqamut toqqissisimanissamik pisariaqartitaminik tunniussisinnaasunik, avatangiisinik toqqissisimanartunik inersimasunik ilassiortunik inuttaqartunik neqeroorutit amerlanerussapput.

6.1.5 Kalaallit innuttaasut patajaallisarneqarnerat

Meeqqanut neqeroorutigineqartut amerlasuut innuttaasunit namminernit neqeroorutigineqassapput. Nammineq kajumissuseq tunngavigalugu suleqatigiiffiit meeqqanut aarlerinartorsiortunut oqartussat peqataaffiginngisaannik killiliussanik pitsaasunik neqeroorutinillu tunniussisinaapput. Meeqqanut ilaqtariinnullu kalaallit innuttaasut pitsaasumik sullissisinnaanerat anguniarlugu Naalakkersuisut kommunit aamma NGO-t suleqatigalugit killissanik pitsaanusunik pilersitsiniarput. Neqeroorutit amerlasuut kajumissutsiminnik sulisut pimoorussillutik sullissinerat tunngavigisarpaat. Kajumissutsiminnik sulisut meeqqanut neqeroorutitik pitsaasunik pilersitsinissaminnut tunngavissaqarniassammata tamakku ikorfartorneqassapput.

6.1.6 Isumassarsianut nutaanut inissaqartitsinissaq

Meeqqat assigiinngillat aamma inuuneq allanngoriartorpoq. Taamaammat neqerooruteqartarnermik suliaasaqarfimmi suliniutit isumassarsiallu nutaat ineriartortinneqarnissaasa periarfisinneqarnissaat pisariaqarpoq, taamaalilluni taakku meeqqat ilaqutariillu pisariaqartitaat annertunerusumik naammassisinnaaniassamatigit, aamma najukkani pissutsit isumalluutillu annertunerusumik eqqarsaatigineqarniassammata.

6.2 SULINIUT – Sunngiffimmi neqeroorutit patajaallisarneqarnissaat

Kommunini meeqqanut neqeroorutit patajaallisarneqarnissaat tulleriiaarinermilu sallinngortinneqarnissaat pisariaqartinneqarpoq. Massakkuugallartoq qanoq meeqqanut neqeroorutit pilersinneqarnissaat pillugit killissanik peqanngilaq, aamma oqartussaasut kajumissutsiminnillu sullissisut akornanni pimoorussilluni sullissinerup agguarneqarnissaanut oqimaatigiissitsineq qanoq ittusaanersoq killiliiffigineqanngilaq. Tamanna aallaaviatigit ajunngilaq.

Sunngiffimmi neqeroorutinut kommunit aningaasaliissutaat pillugit annertunerusumik isertuatsumik ingerlatsisoqassaaq, aamma atuarnep naareernerani neqerooruteqarnissaq pillugu suliaasani tulleriiaarinermi sallinngortitsisoqartariaqarpoq, kiisalu aasaanerani atuanngiffeqarnerup nalaani meeqqanut neqeroorutit amerlanerusariaqarput. Tamatuma saniatigit meeqqat ilaqutariillu aarlerinartorsiortut sunngiffeqarnermi neqeroorutini ilaatinneqartarnissaat ukkatarinerusariaqarpoq.

Neqeroorutit sunniutaat aamma aaqqissuusaanermi ataannarsinnaanerit pillugu sunngiffimmi neqeroorutit pillugit najoqqutassanik ineriartortitsisoqassaaq, taamaalilluni inuit ataasiakkaat pimoorussillutik sullissinerit apeqqutaassanngimmat. Tamatuma sungiusaasut kajumissutsiminnillu sullissisut piginnaanngorsarneqarnissaat ilaatigit kingunerissavaa. Ilorrisimaanngitsoqartillugu nammineq kajumissutsimik tunngaveqarlutik sulisartut piginnaanngorsarneqaaqqinneqarnerup aammattaaq nalunaaruteqartarnissaannut sillimatilissavai. Tamatuma saniatigit nammineq kajumissuseq aallaavigalugu suleqatigiit qarasaasiamik annertunerusumik atuisinnaanerit misissorneqassaaq.

Sunngiffeqarnermut ilusissamik nutaamik Ineriartortitsinissaq pillugu qitiusumik suleqataasut, kommunit NGO-llu naleqquttut akornanni suleqatigiinnermik pilersitsisoqassaaq, taassumalu ilaqutariinnit aarlerinartorsiortunit meeqqat amerlanerusut ilaatinneqarnissaat siunertaralugu sunngiffimmi neqeroorutit amerlanerusut qulakkiissavaa.

6.3 SULINIUT – ullukut paaqqinniffinni atuarfinnilu kaammattuisoqarnermik aaqqissuussineq

Meeqqat ernumassuteqaraangamik sumut saaffiginnittarnissaat pillugu erseqqissunik aalajangersimasunillu sinaakkusiisoqarnissaa pisariaqartinneqarpoq. Massakkuugallartoq atuarfipassuit kaammattuisumik aaqqissuussinermik taaneqartartumut ilassutitut atuarfinni attaveqarfigisassanut aalajangersimasunut imaluunniit meeqqat atuarfinni isumaginninnermut siunnersortinik atorfinitsitsinermit aningaasaliissutinik immikkoortitsisimapput.

Atuarfinni kaammattuisut, meeqqanut- ilaqutariinnillu sullissiviit kommunillu ingerlatsiviisa

akornanni suleqatigiinneq patajaallisarneqassaaq. Ilorrisimaanngitsoqartillugu imaluunniit eq-qasuuteqartoqartillugu qanittumi avatangiisiminni meeqqat tamatigut inersimasunik saaffigin-niffiginnaasaminnik peqarnissaat qulakkeerneqassaaq. Taamaammat atuarfimmi kaammattui-sup peqataasullu allat ataqatigiissarneqarnissaat suleqatigiittarnissaallu pillugu najoqqutassat aalajangersarneqassapput. Ilorrisimaartoqannginneranik qanoq ikkaluamilluunniit pasitsaassa-qarnermik innersuussisarnerit annertunerusumik atassuteqartassapput. Atornerluisoqarnerani, nakuusertoqarnerani aamma sumiginnaasoqarnerani qanoq iliortoqarnissaanik ilitsersuut pillu-gu suliniut immikkut ittumik tamatuminnga ukkataqassaaq.

6.4 SULINIUT - Atuarfinni ullaakkorsiortitsisarneq

Meeqqat amerlavallaat ullaakkorsiorsimanatik atuariatortarput. Meeqqat ullaakkorsiorsimana-tik atuariatortartut ukioqatigiinni tamani akulikissusaat qaffasissorujussuusoq, aamma kom-munini ataasiakkaani atuarfiit akoranni assigiinngitsorujussuusinnaasut Meeqqat atuarfiini atu-artunik misissuisarnerup takutippaa UHBCS, 2018). Ilaqutariit isumalluutaat assigiinngitsoru-jussuupput, ullaakkorsiorsimannginnerullu meeqqat allanut naleqqiullutik ilinniarsinnaaneran- nut tunngavissaat annikillisinneqartarpoq. Tamannarpiaq pissutigalugu atuarfiit arlallit meeqqa- nut ullaakkorsiortitsinermik aqqissuusereernikuupput.

Meeqqat tamarmik ullormik aallartitsilluarnissaat qulakkeerneqassaaq, taamaammat meeqqat angerlarsimaffiminni ullaakkorsiorsimanngitsut atuarnerup aallartinginnerani ullaakkorsiu-tinik neqeroofigineqassapput.

6.5 SULINIUT - Sianissutsikkut peqqissuunissap annertunerusumik ukkatarineqarnera

Meeqqat angajoqqaallu sianissutsikkut peqqissusiisa patajaallisarneqarnissaat pisariaqartinne-qarpoq. Sianissutsikkut ilorrisimaannginneq akuttunngitsumik takkuitsorneqartarpoq, ilorri-simaanngitsorlu nassaarineqaraangat neqeroorutit amigaatigineqartarput. Meeqqanut angajoq-qaanullu sianissutsikkut ilorrisimaanngitsunut neqeroorutit patajaallisarneqassapput.

Tarnikkut ilorrisimaannginneq pillugu qulaajaasoqarnissaanik pisariaqartitsineq neqeroorutini-lu tarnikkut ilorrisimaannginnermik toraagaqartunik ineriartortitsinissaq pillugu qitiusumik suleqataasut, kommunit NGO-llu naleqquttut akornanni suleqatigiinnermik pilersitsisoqassaaq.

Ilaqutariinnut sullissiviit ataanni neqeroorutininik pilersitsisinnaanermik periarfissat immikkut it-tumik ukkataralugit misissuisoqassaaq. Tamatuma peqatigisaanik nunaqarfinni meeqqanut ila-qutariinnullu qarasaasiaq atorlugu nakorsiartitsisinnaanermik aaqiissuteqarsinnaanernik peri-arfissat ukkatarineqassapput. Tarnikkut ilorrisimaannginneq neqeroorutit pioreersut aallaaviga-lugit neqeroorutigineqassapput, assersuutigalugu katsorsartinnissamik neqeroorut Thinkinuk.

6.6 SULINIUT - Meeqqat tarnikkut nappaataannik katsorsaanermik patajaallisaaneq

Meeqqat tarnikkut nappaataanik katsorsaasarnerup patajaallisarneqarnissaa pisariaqartinne-qarpoq. Meeqqanut- inuusuttunullu tarnikkut nappaatinik katsorsaavimmi sullitat nunami meeqqat sumiginnarneqartartut amerlassusaata ineriartornerat malippaat ukiunilu amerlasuuni tamanna qaffakkiartorsimavoq.

Meeqqat inuusuttullu suli amerlanerusut tarnikkut nappaatinik katsorsaavik attavigisalermasuk tamatuma kinguneraa. Sullitat amerlinerisa qulaajaavigineqarnissamut katsorsarneqarnissamullu utaqqinerusarneq kingunerisarpaa.

Suliassaqarfiup erseqqissaavigineqarnissaa kiisalu meeqqat tarnikkut nappaataannik katsorsaanerup ineriartortinnissaanut, patajaallisarneqarnissaanut aamma tulleriiarinermi salliunneqarnissaanut periarfissat nalilersorneqarnissaat pisariaqarpoq.

6.7 SULINIUT – Meeqqat nipaasa tusaaneqartarnissaannut sinaakktissat patajaannerusut

Meeqqat ilaqutariillu, ingammik meeqqat nipaasa tusaaneqartarnissaat pisariaqarpoq. Meeqqat pisariaqartitaasa siulliunneqarnissaat, meeqqallu pisariaqartitaasa annertunerusumik tusaanarneqarnissaat pisariaqarpoq. Taamaammat nunami kommunini tallimani Tunumilu meeqqat pillugit siunnersuisoqatigiinnik pilersitsisoqarnikuuvoq. Meeqqat pillugit siunnersuisoqatigiit kommunalbestyrelsinit innersuussutiminnik tunniussisarput, taamaalillunilu meeqqap nipaa kommunalpolitikerit sulineranut eqqunneqartarpoq. Meeqqat nipaata patajaallisarneqassapput, aamma taamaammat meeqqat innersuussutaasa kommunalbestyrelsini aalajangiisarnerni “aki-suatinneqartassapput”.

Meeqqat pillugit siunnersuisoqatigiit inissisimanerat patajaallisarneqassaaq, taamaalilluni Naalakkersuisunut Inatsisartunullu innersuussuteqartarniassammata. Taamaammat siumut isigisumik ukiumut ataasiarlutik meeqqat pillugit siunnersuisoqatigiit nunamut tamarmut innersuussutinik saqqummiussisassapput.

6.8 SULINIUT – Meeqqanik qulaajaaneq

Perorsaaneq tarnillu pissusaa pillugu siunnersuisarnerup meeqqanillu qulaajaasarnerup patajaallisarneqarnissaa pisariaqartinneqarpoq. Kommunit persorsaaneq- tarnillu pissusaa pillugu siunnersuisarfiat (MISI) ajornartorsiutinik misissuisarpoq, ilikkagaqarnissamut, atuarfimmilu ilorrisimaarnermut assigisaanullu naleqqiullugu ajornartorsiutinik takusoqarsimatillugu sulisunik angajoqqaanillu siunnersuisuusaluni. Ikorfartuutaasussanik aallartitsinissamut suliniuteqarnernut MISI aporfiussanngilaq, soorlu meeqqap tarnip nappaataanik katsorsaanikkut qulaajarneqarnissaanut naleqqiullugu imaluunniit meeqqanut- ilaqutariinnullu sullissiviit neqeroortaanut aporfiussannginngitsoq.

Suliassaqarfiup erseqqissaavigineqarnissaa pisariaqarpoq kiisalu kommunit persorsaaneq- tarnillu pissusaa pillugu siunnersuisarfiata (MISI-p) ineriartortinnissaanut, patajaallisarneqarnissaanut aamma tulleriiarinermi salliunneqarnissaanut periarfissat nalilersorneqarnissaat pisariaqarpoq.

Oqatussaasoqarfiit
assigiinngitsunik
suliallit akornanni
suleqatigiinneq
patajaallisarneqassaaq

Meeqqanut- ilaqtariinnullu suliaasaqarfimmi oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni ingerlalluartumik suleqatigiittoqarnissaa pingaaruteqartorujussuuvuq. Pitsaaliuiner-mik katsorsaannermillu suliaqartut pisortat oqartussaasoqarfii ataatsimoortuusut ataqatigiissul-lu, ilaqtariit malugisassavaat.

Meeqqanut- ilaqtariinnullu suliaasaqarfik unammilligassanik arlalinnik unammilligassaqarpoq, taamaattoqarneratalu ilaqtariit ajortumik imaluunniit ataqatigiinngitsunik sullinneqarnermik misigisittarpaat:

- Suliaqarfiit meeqqanik ilaqtariinnillu sullissisut akornanni oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni ataatsimoorussamik suleqatigiinnissamut aaqqissuussinissamik amigaateqarneq.
- Ilaqtariit sullinneqarneranni suleriaatsit malittarisassallu ersarissut amigaatigine-qarnerat.
- Oqartussaasut akornanni akisussaasuunerup agguarneqarnissaa eqqarsaatigalugu nalinginnaasumik ersarluttoqarnera, taamaattoqarneratalu ilaqtariinnut ataatsi-moorussamik neqerooruteqartoqarnissaanut oqartussaasoqarfiit arlaannaataluunniit akisussaajumajunnaartarnerat kingunerisarpaa.
- Neqeroorutigineqartut ataqatigiissinneqartannginnerat, nalinginnaasumillu ilaqtar-iit sulianillu sullissisut akornanni neqeroorutit pillugit amigartumik ilisimasaqarneq.
- Suleqatigiinnermut akornutaasinnaasumik suliat pillugit eqqarsartaatsit periaatsillu imminnut akerliusut.
- Najukkani nukissat atorluarneqannginneri aamma meeqqat ilaqtariillu sullinneqar-nerini naammassisakittarneq.
- Sulisut nikerarnerujussuat.

7.1.1 Meeqqanut ilaqtariinnullu suliaasaqarfimmut tamarmut oqartussaasoqarfiit assigiinngitsut suleqatigiinnerat tunngaviussaaq

Tunngavimmik qajannaatsumik aaqqissugaasumik peqarnissaq pisariaqartinneqarpoq, taa-maattoqarnerata meeqqanut- ilaqtariinnullu suliaasaqarfimmi tamarmi sullissilluarnissaq tunngavilissavaa. Ilaqtariit pillugit peqatigalugillu ataatsimut isiginnittumik suleqatigiinnerup pilersinneqarnissaa pisariaqartinneqarpoq, tassani pitsaaliuineq naapitsiniaallunilu suliniute-qarnerit, kiisalu katsorsaasartut ukkatarineqassallutik. Ilaqtariit sullinneqarneranni sinaakku-tissat ingerlatseriaatsillu patajaallisarneqarnissaat pisariaqartinneqarpoq. Ilaqtariit pillugit suleqatigiinnermi pisariillisaasoqarnissaa pisariaqartinneqarpoq.

7.1.2 Aaqqissuussinerit ajortiasuunngitsut

Siunissami ilaqtariinnut sullissinerit annerusumik aaqqissuussinerit atorlugit aamma inuit ataasiakkaat misilittagaat, piginnaasaat ilisimasaallu apeqqutaatinnagit suliarineqartassapput. Aaqqissuussinerup sulisut taarseraanneri pissutigalugit ajortiasuunnginnissaa, aamma oqartus-saasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiinnermik tunngaviup patajaallisarne-qarnissaa anguniarneqarpoq, taamaalilluni oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akor-nanni, sulisut ataasiakkaat apeqqutaatinnagit, suleqatigiinneq iluatsinniassammat.

7.1.3 Suleriaatsit pitsaannerusut

Ingerlatseriaatsit ersarissut sulisut piginnaasaasa atorluarneqarnissaanut ilapittuutaassapput, taamaalilluni sulisoq ilaqutariinnut sullissilluarnissaminut piffissaqarneruniassammat. Suliaqarfimmi piginnaasat tamaasa atorluarneqarnissaat anguniarneqarpoq.

7.1.4 Akisussaaffiit agguataarneqarnerat ersarissoq

Meeqqanut ilaqutariinnullu suliassa qarfiup iluani oqartussaaso qarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiinnermi akisussaasuussat ersarissuussapput, taamaalilluni oqartussaaso qarfik sorleq imaluunniit sulisut kikkut akisussaaffimmik tigumminnersut qularutigineqassani. Tamatuma ilaatigut maleruagassat pisariillisarneqarnerat kingunerissavaa. Ilaqutariinnut ataatsimoorussamik suliniuteqarnissaq aallaaviusaaq. Ingerlatsivimmi sulisut ataasiakkaat piginnaasaannik arsaarneqarnissaat siunertarineqanngilaq, kisianni akerlianik meeqqat ilaqutaa salu sullinneqarnerini kiap suna suliassaq suliarissaneraa pillugu ersarissumik erseqqissumillu sinaakkutit pilersinneqarnissaat siunertarineqarluni.

7.1.5 Nassaarinninnissaq innersuussinerlu

Kinguaassiutitigut atonerluisoqarsimatillugu qaangiutereersunut sunniutilimmik katsorsaannermillu suliniuteqarneq aammattaq patajaallisaavigineqassaaq. Ilorrisimaanngitsoqartoq ilimatsaanneqarpat kajumissutsiminnik sulisut erseqqissumik najoqqutassaqaassapput sakkortusisamillu nalunaartussaataaassallutik. Ilorrisimaanngitsoqartillugu suleriaatsit patajaallisarneqarnissaat pisariaqarpoq, taamaalilluni ilorrisimaanngitsoqarpat ilorrisimaanngitsoq nassaarineqassammat katsorsarneqarnissamillu neqeroorfigineqarluni. Meeqqat pillugit innersuussisarnerup patajaallisarneqarneratigut katsorsarneqarnissamik neqeroorutinut innersuussisarnerit annertunerusumik ataqatigiissilissavai.

7.1.6 Qarasaasiaq atorlugu sullissineq annertunerusoq

Qarasaasiaq atorlugu sullissineq qarasaasiarlu atorlugu aaqqiissuteqarnissaq oqartussaaso qarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiinnermi eqqarsaatigineqassaaq. Qarasaasiaq atorlugu sulinerup ingerlatseriaatsit maskiinat atorlugit suliarineqalernissaannut ilapittuutaasinnaavoq, taamaaliornerlu oqartussaaso qarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiinnermut pitsaasumik tunngavissiisaaq. Qarasaasiamik atuiniarnerinnaq pissutigalugu qarasaasiakku sullissinissaq anguniagaanngilaq. Sulianik ilisimasalittut sulisunut naggataagullu innuttaasunut qarasaasiaq atorlugu sullissineq naleqassutsimik pilersitsisaaq.

7.2 SULINIUT – Oqartussaaso qarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiinnermik pitsanngorsaaneq

Oqartussaaso qarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiinnermik ataatsimut aaqqisuussamik tunngavissaqarnissaq pilersinniarlugu, oqartussaaso qarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiinnerup najukkani suleqatigiinnermut killiliisumik assigiissaarneqarnissaa pisariaqarpoq. Kommunit tamaasa akornanni killiliussat kommunini namminerni avataanilu susassaqaqtunik suleqatigiinnermik ikorfartuisussat assigiissapput.

Oqartussaaso qarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni ilaqutariit pillugit taakkulu peqatigalu-

git suleqatigiittussat; peqqinnissaqarfik, isumaginninnermik ingerlatsivik, Majoriaq, Allorfik, ilinniarfiit, politiit il.il. akornanni killiliussat atuutissapput.

Kommunit ilaqutariinnut tunngasunik suliniarnermut najoqqutassianik erseqqissumik ujartuipput, matumani suleriaatsit qanoq oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiinneq pitsaanerpaaq pitsaanerpaamik qularnaarsinnaaneraat pillugu najoqqutassianik ilanngullugit. Taamaammatt oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni inatsisinik, malittarisassanik killiliussanillu aalajangersaasoqartaraluartoq, malittarisassanik eqquutsitsiniarneq ajornartorsiutaasinnaavoq qaangerniagassaq – aamma najukkani ataasiakkaani.

Erseqqissunik najoqqutassaqaarnissamik kommunit kissaataat akuersaarneqassaaq, najukkani oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiinnissamat piumasagaatit immikkut erseqqissumik allaaserineqarnerisigut, kiisalu tamatumani suliniarnermut sakkussanik aqqissuussaanernillu aalajangersimasunik tunniussaqaarnikkut.

Ilaatigut nunamut tamarmut oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni ataatsimiittarnissanut najoqqutassanik iluusiliinissamullu piumasagaatinik suliaqarnissaq ukkatarineqassaaq, tassanilu inatsit malillugu kommuninit allattoqarfeqartitsinissamik pisussaaffeqarnerat ikorfartorneqassaaq, kiisalu oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiinnissami oqartussaasut tamarmik pisussaaffilerneqarnissaat qulakkeerneqassaaq. Taamatuttaaq oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiinneq pillugu suleriaatsinut ilitersuutit immikkut ittumik ukkatarineqassapput, matumani suliani akisussaaffiit agguataarneqarnerannut najoqqutassat ilanngullugit. Oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni ataatsimiinnerni inuit pillugit paasissutissat eriagisariakkat pillugit suliaqarneq aamma immikkut ukkatarineqassaaq, soorluttaaq najukkani oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni ataatsimiittarnerit nakkutigineqarnissaat nalilersorneqartarnissaallu immikkut ukkatarineqassasoq, taamaaliornerummi najukkani ingerlatsinerit pitsanngorsarneqarnissaannut ilaassapput.

7.3 SULINIUT – Kinguaassiutitigut atornerlunneqartarneq akiorniarlugu suliniarnermik annertusiineq

Kinguaassiutitigut atornerluisarnerit aseruisarput inuiaqatigiinnullu annertuumik akornusii-suullutik. Kinguaassiutitigut atornerluisarnerit akiorniarlugit suliniutit taamaattumik patajaallisarneqaqqissapput. Taamaaliornerissamat Kinguaassiutitigut atornerluinerit pillugit pitsaaliuinerinik katsorsaanermillu suliaqartut pitsaanagerusumik suleqatigiinnissaannik pisariaqartitsivoq. Nammineq meeraanermi, inersimasuuner miluunniit Kinguaassiutitigut atornerlunneqarsimaganni, qanigisaagaanni imaluunniit sulianik sullissisuugaanni, pitsaanerpaamik ikiorneqarnissaq aaneqarsinnaasariaqarpoq.

Neqeroorutinut pioreersunut uiggiullugu, soorlu maligassiuisut uani pineqarput, 2020-imi ukiup sisamararterutaani siullermi inunnut kannguttaatsuliornermik pissusilersortartunut (eqqartuussaareernerup kingorna imaluunniit eqqartuussisoqanngikkaluartoq) katsorsarneqarnissamik neqeroorut, kannguttaatsuliornermik pissusilersornissamik eqqarsaatersuuteqartartunut

sulili qanoq iliuuseqarsimanngitsunut kinaassuseq isertuullugu neqeroorutitut pilersinneqasaaq (aamma qanigisaasunut sulianillu suliaqartunut), kiisalu nunami meeqqanut kannguttaat-suliornermik pissusilersortartunut ulloq unnuarlu paaqqinniffinni suliniuteqartoqassalluni. Tamatuma saniatigut neqeroorutit pioreersut patajaallisarneqaqqissapput, taamaalilluni paqumigisat nungusarneqarnerat patajaallisinneqassalluni.

Tamatuma saniatigut Kinguaassiutitigut atornerluisoqartarnerup akiorniarneqarnerani qallunaat oqartussaasuinik sakkortusisamik suleqateqarnermi ilaassaaq.

7.4 SULINIUT – Kinguaassiutitigut atornerluisoqarsimaneramik pasitsaassaqarnermi ilisimasaqalernermiluunniit qanoq iliornissamut ilitsersuut

Meeqqanut kinguaassiutitigut atornerluisoqartarneranut atatillugu pitsaaliuinermi, ikilisaaner-mi aamma katsorsaanermi unioqqutinneqartussaannngitsunik, piffissamilu eqqortumi, oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiinnerup qulakkeerneqarnissaa pisariaqartinneqarpoq. Taamaammat meeqqanik inuusuttunillu kinguaassiutitigut atornerluisoqarsimaneramik pasitsaassisoqartillugu ilisimasaqartoqartilluguluunniit kommunini tamani upalungaarsimanissaq pillugu pilersaarutit aamma iliuusissanut katsorsaanissanut ilitsersuut pillugit suleqatigiinnissamik isumaqatigiissusiortoqassaaq.

Ilisimasaqartoqartillugu imaluunniit pasitsaassisoqartillugu sukkasuumik pitsaasumillu sullissoqarnissaata qulakkeerneqarnissaa anguniarneqarpoq, taamaalilluni meeqqat inuusuttullu ikiuineq pisariaqartitartik sukkanerpaamik tiguniassammassuk.

Tamatuma saniatigut Kinguaassiutitigut atornerluisoqartarnerup akiorniarneqarnerani qallunaat oqartussaasuinik sakkortusisamik suleqateqarnermi ilaassaaq.

7.5 SULINIUT – Ilaqutariinni nakuuserfiusuni meeqqamik peroriartortoqarneramik pasitsaassaqarnermi ilisimasaqalernermiluunniit qanoq iliornissamut ilitsersuut

Meeqqanut ilaqutariinni nakuuserfiusuni peroriartortunut atatillugu unioqqutinneqartussaannngitsunik, piffissamilu eqqortumi, oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiinnerup qulakkeerneqarnissaa pisariaqartinneqarpoq. Upalungaarsimanissamut pilersaarut aamma meeqqanut ilaqutariinnullu nakuusernermik ajornartorsiuteqartunut imaluunniit nakuusertoqartarneramik pasitsaassisoqartillugu, sulianik ilisimasalittut sulisunut kajumissut-simillu tunngaveqartumik sulisunut qanoq iliortoqarnissaanut ilitsersuutit pillugit kommunini tamani isumaqatigiissusiortoqassaaq.

Meeqqap ilaqutariinni nakuuserfiusuni peroriartorneramik pasitsaassinermi ilisimasaqarnermi-luunniit nakuusernerup qanoq pitsaaliuisoqarnissaanut, annikillsitsisoqarnissaanut, aamma meeqqanik ilaqutariinnillu katsorsaasoqarnissaanut ataatsimoorussamik ataqatigiissaagaasumillu suliniuteqarnissaannut isumaqatigiissutit siunertaqarput.

7.6 SULINIUT – Ilaqutariinni aanngajaarniutitik atuiffiusuni meeraq alliertortoq pasitsaanneqarpat ilisimaneqalerpalluunniit iliuusissanut ilitsersuut

Meeqqap ilaqutariinni atornerluiffiusumi peroriartorneranik pasitsaassa qarnermi ilisimasaqarnermiluunniit unioqqutinneqartussaannngitsumik, piffissamilu eqqortumi, oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiinnerup qulakkeerneqarnissaa pisariaqartinneqarpoq. Taamaammat iliuusissanut ilitsersuut suliarineqassaaq, tassanilu inersimasunut meeqqanik inuusuttunillu atornerluiffiusumi alliertornerannik pasitsaassisoqartillugu ilisimasaqartoqartilluguluunniit sullissisartunut assigiissakkamik najoqqutaqartoqarnissaa siunertarineqarpoq.

Iliuusissanut ilitsersuut meeqqanut sulianik ilisimasalittut sullissisunut kajumissutsimillu tunngavilimmik sulisunut tamanut saaffiginnittuussaaq, aamma neqeroorummi pioreersumi Allorfiimmi neqeroorutaasunut inersuussissalluni.

7.7 SULINIUT – Meeqqap sumiginnaaalluni alliertorneranik pasitsaassisoqartillugu ilisimasaqartoqartilluguluunniit iliuusissanut

Ilaqutariinni sumiginnaaffiusuni meeraq alliertortoq pasitsaanneqartillugu ilisimaneqalerpalluunniit, unioqqutinneqartussaannngitsumik, piffissamilu eqqortumi, oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiinnerup qulakkeerneqarnissaa pisariaqartinneqarpoq. Taamaammat iliuusissanut ilitsersuut suliarineqassaaq, tassanilu sulianik ilisimasalittut sullissisunut kajumissutsimillu tunngavilimmik sulisunut meeqqanik inuusuttunillu sumiginnaaffiusuni alliertornerannik pasitsaassisoqartillugu ilisimasaqartoqartilluguluunniit sullissisartunut assigiissakkamik najoqqutaqartoqarnissaa siunertarineqarpoq. Sumiginnaaneriit assigiinngitsorpassuummata, iliuusissanut ilitsersuut siullermik sulianik ilisimasalittut sullissisut ilorrisimaartoqannginneranik takussutissanik annikitsunik nassaarsinnaanissaannut sakkussa qarnissamik ukkataqassaaq, tamatumalu kingorna suliamut atatillugu aalajangersimasumik qulajaasoqarnissaanik innersuussisoqassaaq. Tamanna assersuutigalugu meeqqanut- ilaqutariinnullu sullissivimmi pisinnaavoq.

7.8 SULINIUT – Pinasuartumik ikiuiartortartoqatigiit

Isumaginninnermut suliassa qarfimmi suliani ajornakusoortuni sulianut ikorfartorneqarnissaaq kommuninit kisaatigineqartarsimavoq. Tamanna tunngavigalugu pilertortumik ikiuiartortartoqatigiinnik nutaamik pilersitsisoqarpoq meeqqanik ilungersunartumik sumiginnaasimaneq pilugu suliani anginerusuni kommuninut pilertortumik ikiuukkiartortartussanik.

Pinasuartumik ikiuiartortartoqatigiit Pinaveersaartitsinnermut Isumaginninnermullu Aqutsisoqarfimmi Qitiusumik Siunnersuisarfimmullu pioreersumut ilassutaalluni, taakkulu suliamik sullissinerup ingerlanerani meeqqap angajoqqaallu peqataatinneqarnerisa patajaallisarneqarnissaa ukkatarissavaat, kommunilu peqatigalugu tapersersuilluni iliuitsit eqqortut aallartinneqarnissaat qulakkiissallugu. Ilungersunartumik sumiginnaasoqarsimatillugu suliani kommunini najukani upalungaarsimasuutitat iliuuseqartarnerisalu patajaallisarneqarnissaat ineriartortinneqarnissaallu pinasuartumik ikiuiartortartoqatigiit immikkut ukkatarissavaat.

Qarasaasiaqatorlugu
suleriaaseqalersitsineq,
ilisimasat
nalilersuinerlu

Atugarissaarnej pillugu aaqqiissutaasartut ileqquusut pillugit qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqalernej ineriartorneruvoq saneqqunneqarsinnaanngitsoq. Meeqqanut ilaqutariinnullu suliasaqarfiup qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqalernissamut naleqqussarnissaa pingaaruteqarpoq, taamaalilluni periarfissaqartillugu qarasaasiaq atorlugu tamatigut aaqqiissuteqarnej atorneqalertussaalluni. Qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqalernerup innuttaasut paasissutissartaannik pitsaanerumik isumannaallisaasoqarnissaa tapersersuiffigissavaa. Qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqarnermik pitsaanerumik atuilernissaa aamma pitsaanerumik paasissutissanik qulakkeerinninnissaaq, kiisalu qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqalernej kommunini suleriaatsinik ikortartuissaaq.

8.1.1 Kommunit akornanni ataatsimut ESDH-systemeqalernej

Kommunit maanna annertunerumik qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqalernissamik assigiimik ESDH-mut aaqqissuussinermik, kommunini ataasiakkaani ingerlatsiviit assigiinngitsunik suliallit akornanni innuttaasut pillugit paasissutissanik ataatsimoortitsinerup patajaallisaaffignissaa anguniarlugu aningaasaliissuteqarnermikku siullermik alloriareerput. ESDH-imik aaqqissuussineq pingaarnerpaatut aaqqissuussinerussaaq, siumut isigisumik sulianik sullissisut aamma aqutsisut taanna atorlugu sulisassapput, aamma meeqqanut ilaqutariinnullu suliasaqarfimmi tamarmi assigiiaamik sulianik sullissisalernissamut paasissutissartalersuisalernissamullu tapersiissaaq.

8.1.2 Aaqqiissutissat ilaattut qarasaasiaq atorlugu sakkut

Naalakkersuisut qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqalernissamut 2018-2021-mut periusissiaa malillugu, pingaaruteqarpoq kommunit qarasaasiaq atorlugu sunniuteqarluartumik suleriaaseqalernissamut ikaarsaarnerat taamaalillutillu siunissami meeqqanut ilaqutariinnullu suliasaqarfimmi unammilligassanik aaqqiissuteqartarnissaat tapersersorneqarnissaat. Meeqqanut ilaqutariinnullu suliasaqarfimmi suliasat unammillernartut arlallit aaqqiissuteqarfiginissaannut qarasaasiaq atorlugu sakkunik pisariaqartitsisoqarpoq, ukununga: malittarisassat paasiuminaatsut, piginnaasatigut appasissumik qaffasissuseqarnej, oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni ataqatigiissaarinermik amigaateqarnej, atugarissaarnerup iluani qanittuunissamik amigaateqarnej aamma paasissutissanik amigaateqarnej.

8.1.3 Sumiiffinni piginnaasat qaffasissusaannik akuersaarnej

Qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqalernerup sulisut piginnaasatigut qaffasissusaat eqqumaffigissavai aamma sulisut ilaqutariinnik suliaqarneranni ikiussallugit, taamaalilluni qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqalernej sulisunut, meeqqanut ilaqutariinnullu iluaqutaasutut misigineqassaaq.

8.1.4 Tikikkuminartuuneq aamma qaninneq

Qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqalernerup aamma atugarissaassutsip tikikkuminartuusutut aamma qanittuusutut misigineqarnerat annertusaaffigissavaa. Pisortani suliasaqarfiit immikkoortut ataatsimut isiginnittumik kiffartuussisuusut aamma sullissinerminni erseqqarinnerulernerannik meeqqat ilaqutariillu misigisaqassapput.

8.1.5 Oqartussaasoqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni ataqatigiissaarineq

Qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqarneq meeqqanut ilaqutariinnullu suliaasaqarfimmi assigiinngitsunik suliallit akornanni pitsaaneruserumik ataqatigiittoqalersitsissaaq. Immikkoortut assigiinngitsunik suliallit akornanni annertuneruserumik qarasaasiamik atuilluni sulisinnaanngornikut aamma immikkoortut assigiinngitsunik suliallit akornanni paasissutissanik atuisitsisalernerami tamanna ilaatigut anguneqassaaq. Kommunit qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqalersitsinerup periarfissaanik atuillualernissaat pillugu sinaakkutissaqartariaqarpoq, soorlu aamma inatsisilortarneq siumut isigisumik nutaaliornermut ammaffiginnittariaqartoq taamaalillunilu qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqalerneramik sianiginnittariaqartoq.

8.1.6 Suleriaatsinik pitsanngorsaaneq piuminarsaanerlu

Kommunit meeqqanut ilaqutariinnullu suliat pillugit pitsaaneruserumik suleriaaseqarnerannik ineriartortitsinerannik ataqatigiissaakkamik suleqatigineqarnissaat pingaaruteqarpoq. Meeqqanut ilaqutariinnullu suliaasaqarfiup suleriaasianni nutarsaaneq aamma piuminarsaaneq anguniarneqarpoq, taamaalillutik sulisut pingaarnertut suliaassaminut piffissaqarnerulissapput.

8.1.7 Ilisimasat paasissutissaatillu

Meeqqanut ilaqutariinnullu suliaasaqarfik tamarmi ilisimasat paasissutissallu aqqutigalugit patajaallisarneqassaaq. Meeqqanut ilaqutariinnullu suliaasaqarfimmi suliaqarneq pillugu paasissutissanik qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqarluni aqqiisarnerit, ilisimasanillu annertuneruserumik katersinermut iluaqutaassapput. Paasissutissat pillugit qarasaasiaq atorlugu sulineq pitsaasumik tatiginassusilimmillu tunngavissaqalersitsissaaq, taamaalilluni politikerit nnuttaasullu suliaasaqarfik pillugu ilisimasaqarnerulernerannik kinguneqassalluni aamma tamanna paasinarsagaasunik paasissutissanullu toqqorsiviit tunngavigalugit aalajangiisalernissamut iluaqutaassalluni.

8.2 SULINIUT – Qarasaasiat atorlugit suliarinnittarnissamik piumasaqaat

Qarasaasiaq kisiat atorlugu allaffissornikkut suleriaaseqalernissamut ikaarsaarnissaaq pisariaqartinneqarpoq. Meeqqanut ilaqutariinnullu suliaasaqarfimmi siumut isigisumik qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqarluni sulianik aqqiisarnissaaq qulakkeerneqassaaq.

Qarasaasiaq atorlugu kommunini suleriaaseqarneq pingaarneruserumik assigiisumik sulianik sullissineramik qulakkeerinnissaaq taamatullu ataasiakkaat inatsisitigut isumannaatsuunissannik qulakkeerinnissalluni. Aqqissuussinerit, nukissat piginnaasallu assigiinngitsut suliaassat assigiit assigiinngitsunik suliarineqartarnerat kinguneraa.

Qarasaasiat atorlugit sulinerup taamatuttaaq pitsaaneruserumik paasissutissanut tunngavissisaaq aamma innuttaasut paasissutissartaannik isumannaallisaanerulissalluni. Kommunit assigisaanik namminneq iluminni nammineq sullissinerminnut namminerlu neqeroorutiminnut nakkutiginnissaannut, sumiiffinni pisariaqartitat pillugit pitsaaneruserumik ilisimasaqalissapput taamaalillutillu pitsaaneruserumik pilersaaruseriornermut sakkusaqalissallutik. Qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqalernerneq pitsaaneruserumik ilisimasaqalernissamut aamma taamaalilluni aalajangiisartanut pitsaaneruserumik aalajangiinnissamut tunngavissaqalersitsissaaq.

8.3 SULINIUT – Qarasaasiat atorlugit aaqqiissuteqarnikkut suleriaatsinik pisariillisaaneq

Meeqqanut ilaqutariinnullu suliaasaqarfimmi Inatsisit aamma malittarisassat aaqqiissuulluakka-mik sulinermut pilersitseqataasarput. Maanna malittarisassat atuuttut sulisunut paasiniaaffigis-sallugit malissallugillu sapernartuusut ajoraluartumik kommunini misilittakkat takutippaat. Ta-massuma meeqqanut ilaqutariinnullu suliaasaqarfimmi sulianik suliarinnittarneq toqqarlugu sunnertarpa.

Piuminarsaanerup, soorlu qarasaasiaq atorlugu sulianik suliarinnittarneq pillugu suliniummi suliaasani paasiuminartitsisarneq qulakkeerneqassaaq. Sulisut piginnaasaannik akuersaarinnit-tumik qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqalernikkut inatsisip malinneqarsinnaalernissaa immikkut ukkatarineqassaaq.

8.4 SULINIUT – Meeqqanut ilaqutariinnullu suliaasaqarfimmi qitiusumik isaavik

Sulianik ilisimannillutik suliaqartartunut aamma meeqqanut ilaqutariinnullu sumiiffinni neqe-roorutit pillugit ilisimasaat patajaallisaaviginiarlugit nuna tamakkerlugu isaaffimmik pilersit-sisoqassaaq. Isaaffik qanoq ittunik neqerooruteqarnersoq pillugu paasissutissanik imaqassaaq:

- Illoqarfinni ataasiakkaani sumiiffinni neqeroorutit
- Kommunini ataasiakkaani kommunini neqeroorutit
- Qitiusumik neqeroorutit

Isaaffik annerusumik paasiuminarsaanermit kiisalu nukissat tamakkerlugit atorneqarnissaan-nut iluaqutaassaaq. Isaaffik aammattaaq taamaalilluni suliaasaqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni aamma kommunit killeqarfii akimorlugit meeqqat ilaqutariillu sumut innersuunne-qarsinnaanersut pillugu pitsaanerusumik ilisimasaqalernikkut ataqatigiissaarinerulernermit iluaqutaassaaq. Sumiiffimmi neqeroorutinik qulaajaaneq tamatuma saniatigut sumiiffimmi qa-noq ittunik pisariaqartitsinernik naammassineqarneq ajortut pillugit qanoq ittunik pisiariaqar-titsisoqarnersoq pillugu tamakkerlugu isiginnilersitsissaaq.

Isaaffik ataatsimut isaaffiussaaq, meeqqallu aamma ilaqutariit ukununnga periafissaannik takun-niffissaassalluni: angajoqqaatut pikkorissarnissamut periarfissat, akiitsut pillugit siunnersorne-qarneq, atornerluinermit katsorsartinneq, pitsaaliuinermit suliniutit soorlu aamma peqqissut-simik siursaaviginninneq, katsorsaallutik angalaqatigiittartut imaluunniit allat.

8.5 SULINIUT – Meeqqanut- ilaqutariinnullu suliaasaqarfimmi paasissutissat ilisimasallu pillugit patajaallisaaneq

Qajannaatsunik paasissutissanik ilisimasanillu tunngaveqarluni siumut isigaluni aqutsinermi al-laffissornikkut sulisoqartarnissaa pisariaqartinneqarpoq. Maannakkut kommunit, Naalakkersu-isut, Inatsisartullu meeqqanut ilaqutariinnullu suliaasaqarfik pillugu annikitsuaqqamik ilisima-saqarput. Suliaasaqarfik annikitsuinnarmik paasissutissanik piviusorsiorpalaartunik tunngave-qarluni ingerlatsivoq.

Meeqqanut ilaqutariinnullu suliaasaqarfimmi suliat aamma suliniutit sunniutai pillugit paasissutissat ilisimasallu qulakkeerneqassapput, taamaattumi oqartussa qarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni ator neqarsinnaasumik qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqarfimmik, misissueqqissaari-sarfimmik aamma ilisimasanut immikkoortortamik pilersitsiniarpoq.

Immikkoortortap qajannaatsumik, tatiginartumik aamma paasissutissanik katersivimmik ilisimasanut tunngaveqartumik pilersitsinissaq akisussaaffigissavaa, taannalu Naalakkersuisut, kommunit aamma Inatsisartut siumut isigaluni aalajangiinnermut suleriaatsiminni aamma suliasaqarfik pillugu suliniutit pilersarusiorneranni atorsinnaassavaat. Immikkoortortap meeqqanut ilaqutariinnullu suliaasaqarfik pillugu ilisimasanik aamma misissueqqissaareriatsinik aqqis-suulluakkamik ineriartortitsissaq, taakkumi atorlugit meeqqanut ilaqutaasunullu suliniutit sunniutai aamma suliniutit aningaasaqarnerat pillugit erseqqarinnerusumik paasisaqartoqartassaaq. Ilisimasaqarneq sumiiffinni aamma kommunini suliniutinik tunngaveqartassaaq.

Immikkoortortap kommunit ESDH-mik aqqissuussinerannik ineriartortitsinermi kommunit qanimut suleqatigissavai, taamaalilluni meeqqanut ilaqutariinnullu suliaasaqarfimmut tamarmut paasissutissanik atorsinnaasunik pilersitsisoqarnissaa qulakkeerneqassaaq. Peqatigitillugu immikkoortortap kommunit qarasaasiaq atorlugu suleriaatsinik pisariillisaaneranni ikiuineq ukkatarissavaa, taamaalillutik pitsaanagerusunik paasissutissanik tunngavissaqalernermik pilersitsissammata, tak. qarasaasiaq atorlugu sulianik suliarinnittarneq pillugu suliniut.

Immikkoortortap aallaaviatigut suliaasaqarfiit assigiinngitsunik suliallit akornanni immikkoortortaqarfiussaaq, paasissutissanik pissarsiviusartooq aamma meeqqanut ilaqutariinnullu suliasaqarfimmut annertunerusumik ilisimasaqalernermut pissarsiffiusartooq iluaqutaasoq. Taamaattumik peqqissutsimut, ilinniartitaanermut, ineqarnermut aamma isumaginninnermut suliaasaqarfinni paasissutissat katersornissaat ukkatarineqassapput.

8.6 SULINIUT – Meeqqanut paasissutissanik katersivik

Qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqarnermut, misissueqqissaarinnermut aamma ilisimasanut immikkoortortap pisortani oqartussa qarfinni paasissutissanik tatiginassusilinnik pilersitsinerannik qulakkeerinninneq tunngavigalugu, meeqqanut paasissutissanik katersivimmik immikkut ittumik pilersitsisoqassaaq. Paasissutissanik katersivik meeqqanut sammititanut suliniutit pillugit pitsaanagerusumik misissuiffigisalernissaannut ilaqutaassaaq.

Paasissutissanik katersivik meeqqat pillugit suliaqarneq immikkut ittumik ukkatarissavaa, matamani meeqqanut ilaqutariinnullu suliaasaqarfimmi suliniutinut nutaamik isiginneriaaseqalernissamik pilersitsinissaq ilanngullugu.

8.7 SULINIUT – Meeqqanut- ilaqutariinnullu suliaasaqarfik pillugu nalunaarusiortarneq

Meeqqanut ilaqutariinnullu suliaasaqarfimmi sulineq inerniliussallu pillugit ammanerusoqarnissaa pisariaqartinneqarpoq. Taamaattumik meeqqanut ilaqutariinnullu kisitsisinik pingaaruteqartunik imalimmik ukiumoortumik nalunaarusiortoqartalissaaq, kisitsisillu aalajangersimasu-

mik ukiumut kommunini nunalu tamakkerlugu ineriartormik takutitsissapput. Meeqqanut ilaqutariinnullu suliasaqarfiup ineriartortinneqarneranut kisitsisit takussutissat ilaqutariit ilor-risimaarnerannik ilisimasaqalernerumut iluaqutaassapput, soorlu aamma meeqqat ilaqutariillu pissutsit atugaat pillugit pisortani oqartussaqarfiit pitsanngorsaaitut suliniutaasa sunniuteqar-neri pillugit takutitsissasut.

Ukiumut nalunaarummi kisitsisit pingaarnerit qanoq ittut ilaasassanersut qarasaasiaq atorlugu suleriaaseqarnermut, misissueqqissaarinerumut aamma ilisimasanut immikkoortortap kommunit aamma Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik peqatigalugit aalajangertassavaat. Nalunaa-rusiorneq immikkoortortap suliarisassavaa.

8.8 SULINIUT - Pisortat namminersortullu neqeroorutaat pillugit ilisimasaqarneq

Neqeroorutinut meeqqat ilaqutariillu amerlasuut innersuunneqartarput. Tamatumani atorner-luinnermit katsorsarneqarneq inissiinerilluunniit assersuutitut taaneqarsinnaapput. Pisortat namminersortullu neqeroorutaasa imarisaat ingerlasarnerilu pillugit ilisimasaqarnerunissaq pisariaqarpoq, taamaalilluni innuttaasut neqeroorutinut innersuunneqarnerminni pisariaqartu-mik ikiorneqartarnissaat, neqeroorutillu malittarisassanik atuuttunik naammassinnissimanis-saat qulakkeerneqassaaq.

Sinaakkutissanik aalajangiisoqarsimatinnagu pisortanit namminersortunillu neqeroorutit pisa-saaffiitut killiliussassanik aalajangersaasoqarnissaa pisariaqartinneqarpoq. Tamatumani isuma-ginninnerup iluani suliffeqarfiit iliuusissatut pilersaarusiortarneri, kiisalu suliap ingerlaneramik innuttaasut nalinginnaasumik malinnaasinnaanissaat ilaatigut pineqarput.

Piginnaasanik
ineriartortitsineq,
ilinniaqqinnerit-/
ilinniagaqaqqinnerillu
sulisunillu
attassiinnarneq

Innuttaasunik ulluinnarni sullissinissaq kiisalu sullissinerup inatsisit malillugit ingerlanneqar-nissaa isumagissallugu kommunit suliassaraat. Sulisut akornanni suliat pillugit immikkullu qaf-fasissumik ilisimasaqarnissamik piginnaasaqarnissamillu, pingaarnertullu najukkami pissutsinik ilisimasaqarnermik, kommunit suliassaar piumasaqaatitaqarput.

Pisortani oqartussat matumani kommunit suliffeqarfiillu, sulisunik isumaginninnerup iluani naammattumik qaffasissusilimmik ilinniagaqarsimasunik, suliassanik oqimaatsunik suliarinnis-sinnaasunik sulinissamut kajumilersitsinissaq ajornartorsiutigaa. Sulisussarsiortarnermi unam-milligassat pissutsinut arlalinnut attuumassuteqarput:

- Piginnaasalinnik sulisoqarniarneq nalinginnaasumik ajornartorsiutaavoq.
- Isumaginninnerup iluani ilinniagaqarsimasut akornanni nalinginnaasumik annikitsu-mik suliffissaaleqisoqartarpoq.
- Sumiginnaaneq pillugu ajornartorsiutaasut assigiissarneqarnissaat anguniarlugu suliat oqimaatsut meeqqanut ilaqutariinnullu suliassaqarfimmi assigiinngitsunik suliallit akornanni suleqatigiiffiusariaqartut pillugu ilisimasaqarneq aamma akuer-saarneq.
- Isumaginninnermi ajornartorsiutit immikkut ittunik katsorsaarnernik neqeroorute-qarfiusariaqartut pillugit annertunerusumik eqqumaffiginninneq aamma ilisimasa-qarneq.

Meeqqanut ilaqutariinnullu suliassaqarfiup pisariaqartitai isumaginninnerup iluani ilinniaga-qarfinit ilinniarsimasunik sulisussaqaalersitsisarnermut naapertuutinngillat, tamannalu sulisu-nik avataanit tikisitsisarnissamik suli pinngitsuuisinaannginnermik kinguneqarpoq.

Ilinniarsimasunik amigaaqarneq sulisut amerlasuut piginnaasamikkut immaqa tulluanngitsu-nik suliassanik suliaqartarnerannut kinguneqartarpoq. Tamanna sulisut akornanni annertuumik sulinermi tatineqarsimanerannik kinguneqarsinnaavoq aamma sulisut nalinginnaasumik anner-tuumik paarlagaattarnerannut pisooqataasinnaalluni. Sulisut paarlagaattarnerat aamma ilisima-sanik misilittakkanillu katersisarnerup iluaqtissataasa piffissap ingerlanerani tammarartarne-rannut pisooqataavoq.

Kommunit suliassaminnik naammassinninnissaminnut killilimmik nukissaqarput, taamaattumil-lu sulisut ilinniaqqittarnerannut/ilinniarnerminnik nangitsisarnerannut atatillugu sulisunik pin-ngitsuuinissartik ajornakusoortittarlugu. Tamatigut sulisut ataasiakkaat ilinniarteqqinneqartar-put/ilinniarnerminnik nangitsisarput immikkoortortani sulisut ataatsimoortinnagit, tamannalu immikkoortortaqarfiup suliassanik ataatsimut aaqqiiniartarneranut killilimmik sunniisinnaavoq.

9.1.1 Suliassat aaqqiiviginissaannut pitsaanerusunik tunngavissaqarneq

Tamatuma saniatigut avataanit tikisitat sulisut kulturikkut oqaatsillu pillugit pissutsinut ilisima-saqarneq ajorput. Maanna piginnaasat pillugit unammilligassat aaqqiiviginiarlugit meeqqanut ilaqutariinnullu suliassaqarfimmi sulisut, inatsisit malillugit pisussaaffigisatut suliassamik, pit-saanerpaamik aaqqiiviginissaat pillugu pitsaanerpaanik tunngavissaqaalersinnissaat qulakkeer-

neqartariaqarpoq. Sulisut ilisimasanik suleriaatsinillu nutartikkanik, nalinginnaasunik ajornaku-soortunillu suliassanik aaqiinnissaminut atugassaminik pisariaqartitsipput.

9.1.2 Piginnaasanik ineriartortitsineq aamma sulianik ilinniarsimangitsunut pikkorissaanernik annertunerusumik ukkatarineqartoq

Sulisut piginnaasallit sulisussarsiarinissaat, aamma peqatigitillugu sulisinnaasut pigineqareersut ilinniaqqittarnissaat/ilinniarnerminnik nangitsisarnissaat pisariaqartinneqarpoq. Piginnaanngorsaqqiinerup peqatigitillugu sulisut kajumissaarnissaat suliffimminillu attassiinnarnissaannut iluaqutaassaaq.

Meeqqanut ilaqtariinnullu suliassaqarfimmi sulisut piginnaanngorsaqqinnissaannut periarfissat ilinniartitsiveqarfimmi sulisut suleqatigalugit sunnuteqarluarnerusunngortinneqassapput. Makkuninnga periarfissaqarnissaq ukkatarineqartariaqarpoq:

- Ilinniaqqittarnissamut/ilinniarnermik nangitsiffissatut neqeroorutit tikikkuminarnerusunngortinneqarsinnaapput aamma kommunit pisariaqartitaannik annertunerusumik naammassinnissinnaanerulersinneqarsinnaallutik.
- Neqeroorutit pigineqareersut pitsaassusaat pitsanerusunngortinneqarsinnaapput, kiisalu neqeroorutit pitsaassusiisa piviusumik pisariaqartinneqartunut ikorfartuutaassallutik.

9.1.3 Isumaginninnerup iluani ilinniakkat patajaallisarneqarnissaat

Isumaginninnerup iluani ilinniakkat suli patajaallisaqqinneqarnissaat pisariaqartinneqarpoq, taamaalilluni isumaginninnerup iluani ilinniarsimasut meeqqanut- ilaqtariinnullu suliassaqarfimmi sulinissaminut sillimasinnaaniassammata. Isumaginninnerup iluani ilinniarnissamik periarfissat meeqqanut- ilaqtariinnullu suliassaqarfimmi pisariaqartinneqartunut naapertuunnersut aammalu innuttaasunut pitsaanerpaamik iluaqutaanersut misissorneqassapput.

Piginnaasanik ineriartortitsineq, ilinniaqqinnerit-/ ilinniagaqaqqinnerillu Meeqqanut ilaqtariinnullu toraagaqarlutik suliniutit ikorfartorneqarnissaannut piginnaasat ineriartortinneqarnissaannut pilersaarusiortoqassaaq. Piginnaasat ineriartortinneqarnissaannut pilersaarutit meeqqanut- ilaqtariinnullu suliassaqarfiup pisariaqartitai unammilligassaaalu pillugit meeqqat ilaqtariillu sulisunik naleqquttunik naapitsisarnissaat qulakkiissavaa. Piginnaasat ineriartortinneqarnissaannut pilersaarut ima siamasitsigisumik pilersaarusiorneqassaaq, tassani ilinniakkat pioreersut nutaallu, ilinniaqqinnerit-/ ilinniagaqaqqinnerillu aamma pikkorissarnerit, kiisalu suliassaqarfimmi suliniutit ataasiakkaat ataqatigiissaarneqassallutik.

Ataqatigiissillugu aqqissussamik ilinniakkanut aamma pikkorissarnernut nalilersuinernik piginnaasat ineriartortinneqarnissaannut pilersaarut ikorfartorneqassaaq, taamaaliornerullu kommunit pisariaqartitaat ilinniakkani pikkorissarnernilu ersersinneqarnissaat ingerlaavartumik qulakkiissavaa.

9.2 SULINIUT – Ilinniakkat aamma ilinniaqqinnerit-/ilinniagaqaqqinnerillu sulisunillu attassiinnarneq

Meeqqanut ilaqutariinnullu suliniutinut toraagalinnut ikorfartuutaasussamik piginnaasat ineriartortinnissaannut pilersaarummik suliaqartoqassaaq. Meeqqanut- ilaqutariinnullu suliaasaqarfii pisariaqartitaanut unammillernartuinullu suliaqarnissamik naammassinnissinnaasunik meeqqat ilaqutariillu sulisunik naapitsisarnissaat Piginnaasat ineriartortinnissaannut pilersaarutit taassuma qulakkiissavaa. Piginnaasanik ineriartortitsinissamut pilersaarut atituumik eqqarsaatigineqassaaq, taamaalilluni ilinniakkat pioreersut nutaallu, ilinniaqqinnerit- / ilinniagaqaqqinnerillu pikkorissaanerillu, kiisalu suliaasaqarfimmu suliniutit ataasiakkaat ataqtigiiisaarneqassammata.

Piginnaasanik ineriartortitsinissamut pilersaarut ilinniakkanut pikkorissaanerinnullu nalilersuisarnernit ataqtigiiisillugit aqqissuussaasunit ikorfartorneqassaaq, taamaaliornerullu kommunit pisariaqartitaannik ilinniakkat pikkorissaanerillu ingerlanneqartarnerat ingerlaavartumik erseqqissaavigineqartarnissaat qulakkiissavaa.

9.3 SULINIUT – Pikkorissaasarnissanut aamma ilinniaqqinnissanut-/ilinniagaqaqqinnissanullu nittartakkap qitiusup pilersinneqarnera

Ilinniaqqinnissanut- / ilinniagaqaqqinnissanullu suliaasaqarfik ullumikkut amerlasoorpassuarnit suliaqarfiiuvoq. Neqeroorutit pioreersut qanoq illillutik meeqqanut- ilaqutariinnullu suliaasaqarfimmi najukkani pisariaqartinneqartut suliniutillu patajaallisaasinnaanerat pillugu tamakkiisumik isiginnissinnaaneq kommunit suliaasaqarfimmilu suliaqartunullu allanut ajornakusoorinnaavoq.

Taamaammat ilinniaqqinnissanut- / ilinniagaqaqqinnissanullu aamma pikkorissarneqarnissamut neqeroorutit ataatsimut ilinniaqqinnissanut- / ilinniagaqaqqinnissanullu nittartakkakut qitiusukkat katersorneqarnissaat periarfissaavoq, taamaattullu kommunit soqtiginnittullu allat paasiuminartumut saaffiginniffissaqartilersinnaavai.

Pikkorissaanerit aamma ilinniaqqinnissanut- ilinniagaqaqqinnissanullu neqeroorutit kommunit ingerlatsiviinik kiisalu neqeroorutit meeqqanik ilaqutariinnillu sullitaqartut sapinngisaq tamaat malillugu ikorfartuutaanissaat qularnaarneqassaaq. Taamaammat ilinniaqqiffissat- / ilinniagaqaqqiffissallu kiisalu piginnaanngorsaqqiinerit ukiumoortumik pilersaarusiortarnissaa pisariaqarpoq.

Nittartakkami neqeroorutigineqartut assersuutigalugu sanileralugu ilinniartitsinermik ataqtigiiisinneqarsinnaapput.

9.4 SULINIUT – Najukkani isumaginninnerup iluani ilinniarfiit aamma ilinniarnermut atatillugu suliffimmiinnerit

Maanna pingaarnertut taamaallaat illoqarfinni anginerni ilinniagaqarnissaaq periarfissaavoq, tamatumalu sulisorisinnaaligassat piginnaasallit sumiiffimmit najukkamit qimagussuunneran-

nut pisooqataasarpog. Ilinniartut sumiiffinnut najugarisimasaminnut attaveqarnerata patajaallisaaffigineqarnissaa pisariaqartinneqarpoq, taamaalillutik ilinniartut ilinniagaqareernermit kingorna sumiiffimmi sulisorineqarsinnaalissammata.

Nuna tamakkerlugu isumaginninnerup iluani ilinniarsimasut amerlineqarnissaat sulissutigineqassaaq. Tamanna iluatsissinnaaqqullugu, meeqqanut ilaqutariinnullu sullissinissamut ilinniakkat toraagaqartut qanoq ilillugit inunnut illoqarfiit angisuut avataanni najugaqartunut tikikkuminartunngortinneqarnissaat pillugit piffissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu pilersaarusiortoqarnissaa pingaaruteqarpoq. Online-nikkut ilinniartitsinermik ingerlatsisinnaanerup, kommunit suliffeqarfiutaannut, atuarfinnut kiisalu peqqinnissamut neqeroorutinut, najukkani suleqatigiinnissamik ilinniarnermullu atatillugu suliffimmiinnissamik isumaqatigiissutinik ataqatigiissitanik, pilersitsisoqarsinnaaneramik periarfissanik misissuineq tassunga ataatillugu sakkuvoq pingaaruteqartoq.

Ilinniartitaanerit pitsaasuunissaat qulakkiissallugu pingaaruteqarpoq. Taamaammat ineriartortitsinermik suliaqarneq ilinniartitaanermut suliassaqarfimmi suliaqartut qanittumik oqaloqatigalugit pissaaq.

Aningaasaqarneq
pilersaarusiorterlu

10

Iliusissanut pilersaarut piffissaq ungasinnerusoq isigalugu pilersaarutaavoq aamma suliniuterpassuarnik assigiinngitsunik imaqarluni. Suliniutit sorliit aallartinneqarnissaat pillugit ingerlaavartumik tulleriiaarinissaq pisariaqarpoq. Soorluttaaq aamma tulleriiaarinerit pillugit kommunit ingerlaavartumik oqaloqatigineqartarnissaat pisariaqartoq.

Suliniutit ataasiakkaat pisariaqartitaannut aningaasaqarnermut allaffissornikkullu nukissat pillugit piviusorsiortumik naatsorsuuteqarnissaq pingaaruteqarpoq.

Ukiut tamaasa apriliip 1.-tinnagu suliniutit suut ukiumut tuliuttumut aallartinneqartassanersut aamma naammassineqassanersut pillugit pilersaarummik Naalakkersuisut suliaqartassapput. Tamatuma kingorna pilersaarut taanna ukiumut tuliuttumut aningaasanut inatsisissatut siunnersuummik suliaqarnermi ilanngunneqartassaaq.

Suliniutit 2020-imi aallartinneqartussat, 2020-imut Aningaasanut inatsimmi killissarititaasut iluannit aningaasalersorneqassapput.

11 Innersuussissutit

Børn i Grønland, 2008, E. Christensen, L.G. Christensen, S. Baviskar, SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, ISSN: 1396-1810

At blive mor – misbrugte kvinders problemer og behov for hjælp, 2008, L. M. Frandsen, København: Servicestyrelsen

Bjerregaard P, Larsen CVL. Time trend by region of suicides and suicidal thoughts among Greenland Inuit. *Int J Circumpolar Health*. 2015 Feb 19;74: 26053.

Befolkning og arbejdsstyrke, 2019, Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering, <https://star.dk/viden-og-tal/udvikling-paa-arbejdsmarkedet/befolkning-og-arbejdsstyrke/>

Elklit A. (2011): "Senfølger og behandling af seksuelt misbrug i barndommen". Videnscenter for psykotraummatologi.

Fergusson, David M. & Mullen, Paul E. (1999): *Childhood Sexual Abuse: an evidence based perspective*.

Kristensen E. & Lau M. (2007): "Woman with a history of child sexual abuse long term social and psychiatric aspects".

Briere J. & Elliott, Diana M. (2003): "Prevalence and psychological sequelae of self-reported childhood physical and sexual abuse in a general population sample of men and woman". *Child abuse and neglect*.

Paolucci, E. O., Genuis M. L., & Violato, C. (2001): "A meta-analysis of the published research on the effects of child sexual abuse". *Journal of Psychology*.

Killiliisa – Naalakkersuisut kinguaassiutitigut atornerluineq akiorniarlugu periusissiat 2018-2022, 2018,

https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Familie/GL/Killiliisa_kal.pdf

Aningaasaqarnermut Siunnersuisoqatigiit, 2018, https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/GL/Oekonomisk_raad/2018%20-%20%C3%B8konomisk%20r%C3%A5ds%20rapport%20kal.pdf

Naatsorsueqqissaartarfik, 2018, Kalaallit Nunaanni innuttaasut 2018, <http://www.stat.gl/dialog/main.asp?lang=kl&sc=BE&version=201801>

Naatsorsueqqissaartarfik, 2019, http://bank.stat.gl/px-web/da/Greenland/Greenland_AR_AR10/ARXSTK1.px/table/tableViewLayout1/?rxid=ARXSTK125-07-2019%2011:38:47

Arbejdernes Erhvervsråd, 2017, Fattigdom og forældres jobsituation har stor betydning for børns chancer, https://www.ae.dk/sites/www.ae.dk/files/dokumenter/analyse/ae_fattigdom-og-foraeldres-jobsituation-har-stor-betydning-for-borns-chancer.pdf

HBSC Greenland, 2018, https://www.sdu.dk/da/sif/rapporter/2019/hbsc_greenland

